

Een kleine opgraving bij Laat 119 in 2009 (09LAA)

Peter Bitter
m.m.v.
Rob Roedema

Een kleine opgraving bij Laat 119 in 2009 (09LAA)

Peter Bitter

m.m.v. Rob Roedema

Alkmaar, december 2011

Een kleine opgraving bij Laet 119 in 2009 (09LAA)

Peter Bitter

1 Inleiding

2 De opgegraven sporen

2.1 Periode 1: circa 1325-1360/1375

2.2 Periode 2: 1360/1375 - 1400/1425

2.3 Periode 3: circa 1400/1425 - 1475/1500

2.4 Perioden 4-6: circa 1450/1500 – 1625

3 Pottenbakkersafval van omstreeks 1585/1602

4 Conclusie

English summary

Literatuur

Bijlage 1: Overzicht van sporen

Bijlage 2: Vondsten (Rob Roedema en Peter Bitter)

Bijlage 3: Dateringen van enkele aardewerktypen

Bijlage 4: Dendrochronologisch onderzoek (E. Jansma en E. Hanraets)

Bijlage 5: Schriftelijke bronnen over eigenaars en bewoners van Laet 119 en Laet 121

Catalogus Classificatiesysteem

Afb. 1-3 Oude foto's van Laat 119-125: 1. Laat 119-123 de winkel Doe-het-zelf, foto J. Elsinga 1974; 2. Laat 123-125 met rechts 'De Verfpot', anonieme foto circa 1970; 3. Laat 119-125 hoek Hofstraat, anonieme foto circa 1980 (Regionaal Archief Alkmaar)

Afb. 4-6 De sloop en start van de opgraving in 2009

1 Inleiding

Van 18 tot 24 november 2009 vond een mini-opgraving plaats op de kleine bouwlocatie Laat 119 aan de zuidkant van de Laat, slechts 75 m² groot. De locatie was twee huizen verwijderd van een opgravingslocatie uit 1997, bij Laat 125, waar huisresten vanaf de 14de eeuw werden aangetroffen en enig midden-17de-eeuws pottenbakkersafval (**afb.1-6**). Tijdens de sloop van Laat 119 bleek een deel van de bestaande bebouwing nog laat-16de-eeuws te zijn geweest. De opgraving richtte zich op de eerdere bebouwing, waarvan de resten zich vrijwel direct onder maaiveld bevonden. Hoewel ook de diepere bodemopbouw van deze locatie interessant kan zijn,¹ was er weinig gelegenheid tot diepgravend onderzoek vanwege de erg krappe werkruimte. Langs de westkant moest een kleine strook van een halve meter ononderzocht blijven vanwege aanwezige leidingen. De opgraving leverde de resten op van drie opeenvolgende huisjes die ter plekke hebben gestaan, vrijwel op dezelfde plek als het gesloopte pand. Ook kwam nog wat pottenbakkersafval van rond 1600 naar boven.

Afb. 7a-b Situering van de opgravingslocatie

Bevoegd gezag en uitvoering:	Afdeling Monumentenzorg en Archeologie van de gemeente Alkmaar: Rob Roedema en Sjaak Waterlander (gemeente Alkmaar), Guus van den Berg (firma Argo)
Bouwaannemer:	Fa. Kesselaar en Moesman, Alkmaar
Graafmachine:	Fa. Kuijper, Wieringerwaard
Duur en tijdstip onderzoek:	18 t/m 24 november 2009
Locatie onderzoeksgebied:	Laat 219 te Alkmaar (afb. 7a-b)
Landelijke X/Y coördinaten:	111802/515972
Instellings-/bedrijfscode:	Gemeente Alkmaar
Onderzoeksmeldingsnummer:	49457
Beheer en plaats van deponering:	Archeologisch Centrum van de gemeente Alkmaar.
Gemeentelijke onderzoekscode:	09LAA

2 De opgegraven sporen

Tijdens de sloop van een onooglijk 20ste-eeuws winkelpandje aan de zuidkant van de Laat bleek er onverhoeds nog een deel van een oude balklaag aanwezig. De constructie bleek een houtskelet te zijn geweest met tussenbalken. Onder de verflagen kwam op een van de gesloopte balken zelfs een renaissance rankenbeschildering te voorschijn (**afb. 8a-b**). Helaas was het inmiddels te laat voor een bouwhistorisch onderzoek. De constructie is dendrochronologisch onderzocht en de balklaag bleek Noors eiken te zijn, daterend tussen 1571 en 1594 (zie bijlage 4). De opgraving van de bouwlocatie, slechts 5,4 bij 14 meter, maakte duidelijk dat hier al vanaf de 14de eeuw een huis had gestaan, dat een paar keer is herbouwd.

¹ De vraagstellingen van het onderzoek zijn gebaseerd op de gemeentelijke onderzoeksagenda: Bitter 2009.

Afb.8a-b Beschilderde balk, geborgen bij de sloop van Laat 119

De sporen kunnen worden ingedeeld in de volgende perioden:

Periode 1: circa 1325 - 1360/1375

Periode 2: circa 1360/1375 - 1400/1425

Periode 3: circa 1400/1425 - 1475/1500

Periode 4: circa 1450/1500 - 1500/1550

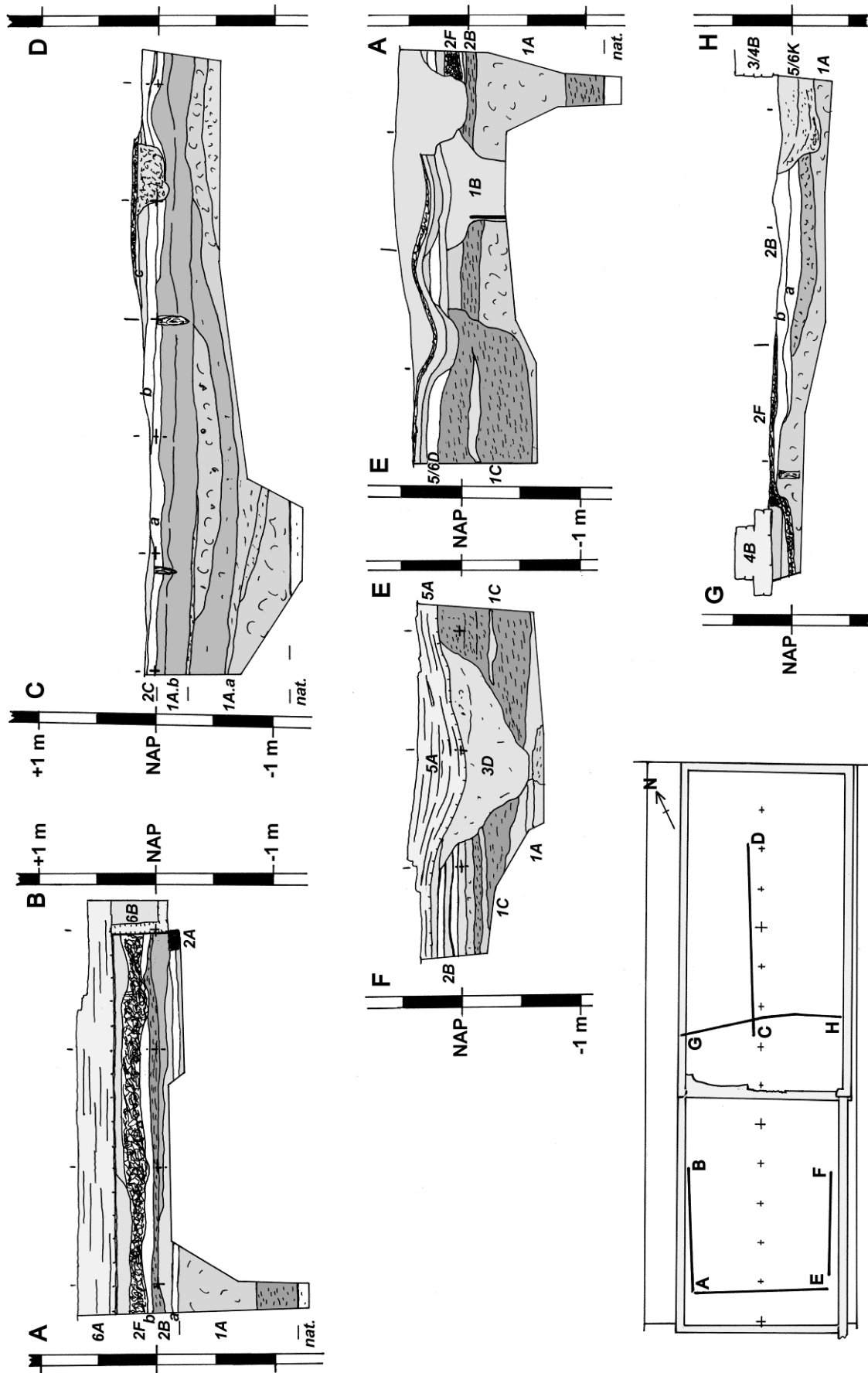
Periode 5: circa 1500/1550 - 1575/1600

Periode 6: circa 1575/1600 - 1625

Sporen worden in dit rapport aangeduid met een spoorcode bestaande uit het periodenummer plus een letter. Indien de datering van een spoor onduidelijk is, worden de uiterste periodenummers gegeven met een schuine streep ertussen - het spoor 2/3A dateert bijvoorbeeld ergens in de perioden 2 of 3.

2.1 Periode 1: circa 1325-1360/1375

De ondergrond is een ophoging (**1A**) waaruit allerlei scherfmateriaal kwam met een globale 14de-eeuwse datering: steengoed met zoutglazuur uit Langerwehe, Siegburg steengoed (geen bijna-steengoed), grijs en rood aardewerk (**afb.9-13**). Ook werden fragmenten van een leren schoentje gevonden, halfhoog ongeveer maat 26, met op de wreef een afgescheurde sluiting van een veter, splitveter, staartveter of een riempje (**afb.14**).

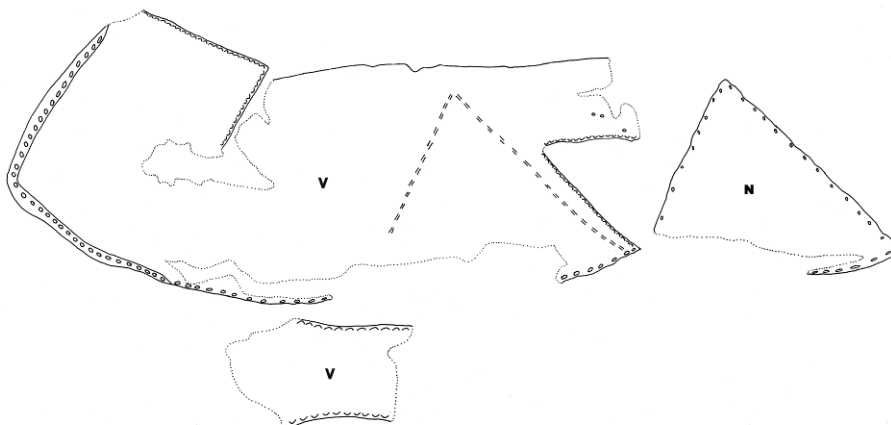
Afb.9 Profielen en coupes, schaal 1:50

Afb.10-12 De aanleg van coupe C-D (vergelijk afb.9), met onder de drie kleivloeren 2C de ophogingen 1A als partijen bruine veenbagger, klei en mest

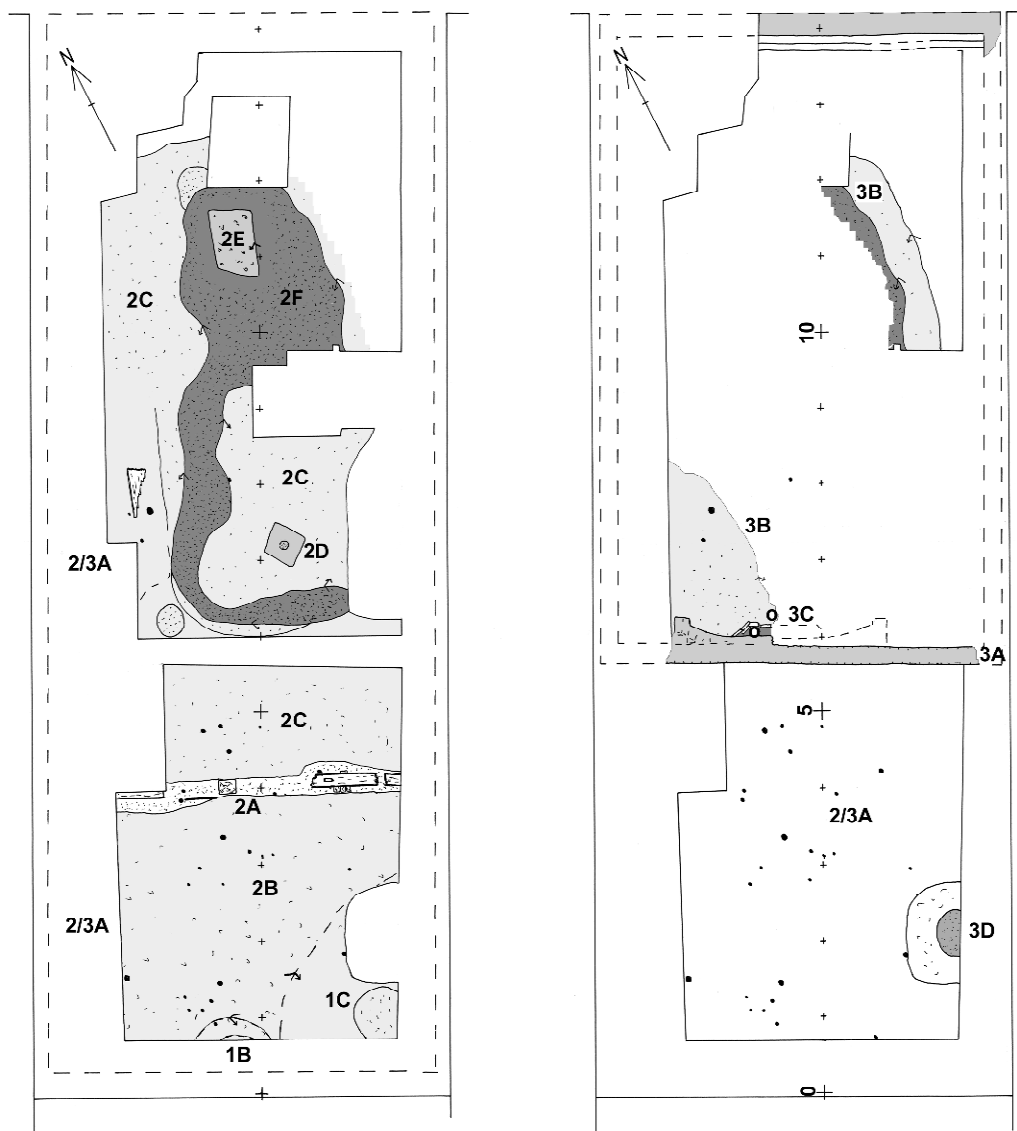
Afb.13 Fragment van een rood aardewerken bakpan met erg platte steel, uit laag 1A.b (vondstnummer 09LAA10)

In een klein diep proefgaatje middenin het terrein is op 1,15 m-NAP de natuurlijke ondergrond bereikt, een schelphoudende zandlaag waar de grond en kluiten van de ophoging direct op zijn gestort. Ook geheel onderin waren er geen uitgevloeide laagjes bagger of andere indicaties voor een aanplanting 'in de natte'.² Er zijn in eerste instantie verschillende partijen grond gestort, veelal ongelijk en scheef over elkaar heen, voornamelijk bestaand uit veenbagger en kluiten grijze klei (1A.a). Daarop is een laag vermengd klei en veen aanwezig van circa 20 cm dik (1A.b).

Afb.14 Tekening van schoenfragment uit laag 1Ab (vondstnummer 09LAA33). Van de schoen van circa maat 26 ontbreken enkele delen, waardoor niet duidelijk is welk type wreefsluiting het heeft gehad (tekening Karin Beemster). Schaal 1:4

² Zoals bijvoorbeeld wel is geconstateerd bij de opgraving in 1991 bij de Wortelsteeg, waar in de 15de eeuw een stuk Voormeer was aangeplempt (Bitter 1995, 14).

Afb.15 Overzicht van de grondsporen uit periode 1 en 2 (2de-3de kwart en eind 14de eeuw) en van periode 3 (15de eeuw). Schaal 1:100

Van de eerste bewoning in het gebied zijn maar weinig sporen (afb.15), namelijk een tonput en een mestkuil (1B, 1C - ze lagen onder de kleivloer 2B). Kennelijk is er niet meteen gebouwd na het aanbrengen van de ophoging.

2.2 Periode 2: 1360/1375 - 1400/1425

Vervolgens is er een huis neergezet binnen de verkaveling die er tegenwoordig nog steeds is (afb.15). De bouw van dit huis maakt deel uit van de eerste inrichting en ingebruikname van dit gebied langs de Laet. In 1997 was hetzelfde geconstateerd bij een opgraving van Laet 125, het derde huis ten westen van Laet 119. Hier stond een houten huis eveneens in de huidige verkaveling. Het bouwhout ervan kon dendrochronologisch gedateerd worden op een kapdatum in 1364/1367.³

Van het houten huis bij Laet 119 hebben we de kleivloeren gevonden en een fundering van een tussenwand tussen een voorgedeelte en een achtervertrek (2A; afb.16-19). De wand rustte op houten liggers - het is niet duidelijk op welke manier de wand hierop was opgetrokken, mogelijk als een plankenwand. In een van de liggers is een pengat aan de bovenzijde aanwezig - voor een wandstijl?

³ Opgraving 1997 Laet 125, vindplaatscode 97LAA: RING-rapport door E. Jansma en E. Hanraets van maart 1998: 1365 +/- 1/2 jaar. Enkele andere houtmonsters daterend omstreeks 1335/1340 zijn van hergebruikt hout..

Afb.16-23 Huisresten uit periode 2: 16-19. onderzoek van de half verkoolde liggers van de tussenwand (2A) met onder één ervan een poer van planken (19); 20-23 in de profielen en coupes tekenen de kleivloeren zich als lichtgrijze banden duidelijk af. In het vlak waren de 3-5 cm dunne lagen met de schep en enige moeite vrij te leggen

Afb.24-25 Haardkuilen in het voorgedeelte van het huis 2A-2E: 24. de met as en puin gevulde haardkuil 2E; 25. bodem van de grijs aardewerken aspot op lobvoeten middenin haardkuil 2D

Net ten westen van het midden stond een dik blok hout, mogelijk de stomp van een wandstijl met rechte zijden van 22 x 26 cm. De jongste balk in de wandfundering is dendrochronologisch gedateerd op ná 1352 – het is niet duidelijk of deze balk nieuw was of hergebruikt. De tussenwand deelde het huis in een 9 meter diep voorvertrek en een achtervertrek van onbekende lengte. De zijwanden zijn helaas vergraven door latere bouwactiviteiten, maar het huis moet minstens 4,5 meter breed zijn geweest. De achtergevel bevond zich ten zuiden van de opgraving, zodat de lengte zeker meer dan 14 meter was. Zowel in het voor- als in het achtergedeelte had het huis kleivloeren (**2B, 2C; afb.20-23**). De kleivloer in het voorvertrek was tweemaal vernieuwd, die in het achtervertrek eenmaal. In het voorvertrek werden twee ondiepe haardkuilen gevonden, waarvan niet duidelijk is of ze gelijktijdig of opeenvolgend waren (**2D, 2E; afb.24-25**). Midden in één ervan (**2D**) bevond zich in situ nog een grijs aardewerken aspot op lobvoeten, waarvan alleen de onderhelft was bewaard.

Het huis is afgebrand, hetgeen een 10 tot 15 cm dikke brandlaag van houtskool en vette zwarte grond (**2F; afb.26-27**) heeft nagelaten, die deels nog bestond uit een pakket verbrand riet met daarin enkele verkoolde stukken ronde daksparran van de dakbedekking. Er zitten geen grote versinterde leembrokken in de laag, wel een stuk van een verkoolde plank, zodat het huis mogelijk geen vlechtwerk- maar planken wanden had. De nog aanwezige houten liggers (**2A**) waren aan de bovenzijde verbrand, waardoor eventuele sporen van een groef voor een plankenwand of gaten voor de spijlen van vlechtwerk in een vakwerkwand verdwenen.

Afb.26-27 Sporen van de brand: 26. de kleivloeren van huis 2A-2E zijn rood aangebakken door de hitte (vloer 2C.c in coupe C-D); 27. op de kleivloer ligt brandlaag 2F als een 5-10 cm dik pakket verbrand stro, verkoold hout en roet (aanleg coupe G-H)

Afb.28 Beroet servies in de brandlaag 2F: rood en grijs aardewerk, steengoed met en zonder zoutglazuur (vondstnummer 09LAA15)

Uit de brandlaag komen fragmenten van steengoed met zoutglazuur uit Langerwehe, Siegburg steengoed, grijs en rood aardewerk (**afb.28**). Herkenbaar zijn randfragmenten van een grijs aardewerken pot (g-pot-11) en bakpan (g-bak-1), van een rood aardewerken bakpan (r-bak-32) en Siegburg steengoed kan (s1-kan-9). Ook was er een afgebroken pootje van een bronzen grape, een aanwijzing dat bewoners van een houten huis ook bronzen vaatwerk konden bezitten.⁴

2.3 Periode 3: circa 1400/1425 - 1475/1500

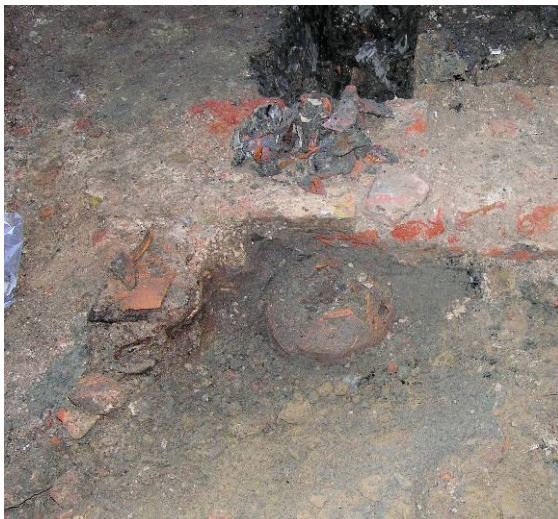
Na de brand werd op dezelfde plek een kleiner huisje van baksteen neergezet met een schouw tegen de achtergevel (**3A, 3C; afb.29-30**). Het was slechts 8,6 meter lang en telde één vertrek, dat was voorzien van een kleivloer (**3B**). Deze vloer was vrijwel direct op de brandlaag 2F gemaakt. De westmuur van het pand werd niet aangetroffen, maar hij was waarschijnlijk circa 5 meter breed gezien de ligging van de schouw tegen de achtergevel. De schouw was circa 2,8 meter breed met een holle achterwand geflankeerd door kleine haardwangen. De kleine stookplek in het midden was met een randje bakstenen afgezet en had wellicht een baksteen- of plavuizenvloertje waarvan niets meer is gevonden. Er werden twee ingegraven aspotten gevonden bij de stookplek: een rood aardewerken aspot (speciaal voor deze functie gemaakt, oorloos, op 4 grove lobvoeten: r-pot-69) en een rood aardewerken grape waarvan alleen de onderhelft bewaard was (**afb.31-32**).

Als de westmuur inderdaad bij de huidige rooilijn lag, bevond de schouw zich niet precies in het midden en kan er aan de oostkant nog een achterdeur hebben gezeten naar de achtertuin.⁵ Op het achtererf werd een waterput opgegraven die er vermoedelijk bij hoorde (**3D**). Hij was gemaakt van houten tonnen.

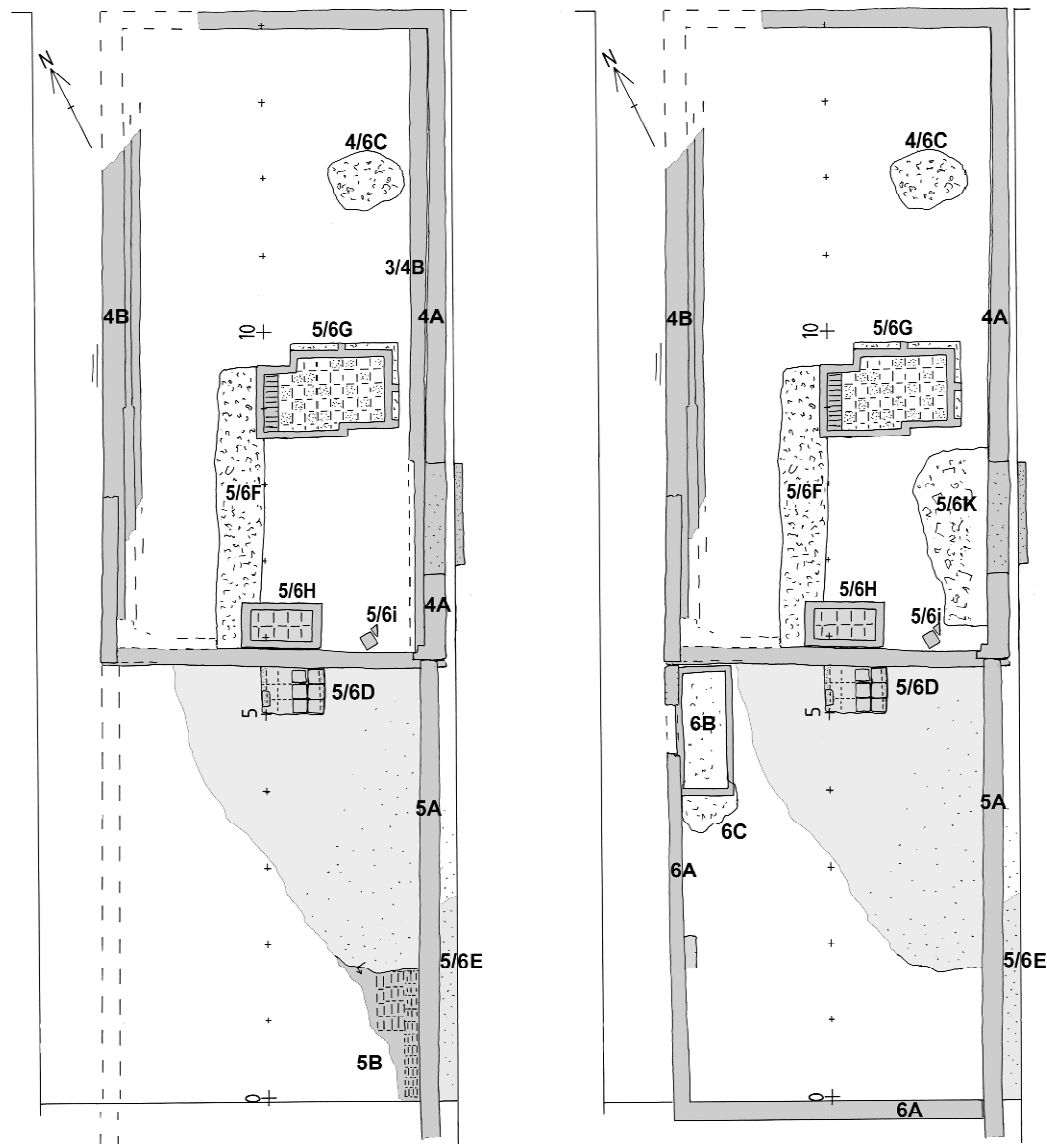
In de hele zuidhelft van de opgraving bevinden zich kleine stokjes en 3-5 cm dunne aangepunte paaltjes (**2/3A**), soms scheef en soms keurig rechtop ingeslagen in de vloeren 2B en 2C (**afb.9,20**). Soms lijken ze van hoger te komen. Er is geen patroon in te herkennen. Hun functie is een raadsel.

⁴ Er is in Alkmaar al eens eerder een pootje van een bronzen grape gevonden, namelijk in een 15de/17de-eeuwse ophoging (met hergebruik van oudere grond) bij het Waagplein (Bitter/Roedema 2009, 61).

⁵ Als deze er niet is geweest, zal er ofwel in aanvang een steegje aan een van de beide zijden langs het huis hebben gelopen (en is het perceel dus naderhand versmald), ofwel de achtertuin hoorde eerst bij een van de burens.

*Afb.29-32 Een bakstenen huisje uit de 15de eeuw:
 29. op de baksteenfunderingen van huis 3A-3C is het pandje twee- of wellicht driemaal opnieuw opgebouwd en de kleivloer ervan (3C, rechtsachter), ligt direct op de brandlaag van het houten huis (2F, middenin);
 30-31. de rechterhelft van de schouw (3B) met een holle achterwand en ingegraven aspotten;
 31-32. complete rood aardewerken aspot 3B.c in situ en na restauratie – r-pot-69 (09LAA1)*

Afb.33 Overzicht van de grondsporen uit periode 4 en 5 (circa 2de helft 15de/1ste helft 16de eeuw en 1ste tot 3de kwart 16de eeuw) en van periode 6 (eind 16de eeuw). Schaal 1:100

Afb.34-36 Sporen van drie bouwfases liggen op en door elkaar:

34. in het voorgedeelte liggen zijmuren 4A en 4B op de funderingen uit periode 3, de kleivloer (3B, rechtsachter) in een volgende periode doorsneden voor een gangmuur en bedsteekelder (puinspoor 5/6F linksmidden, kelderbodem 5/6G midden), vanuit het zuidwesten;

35. zijmuur 5A van het aangebouwde achterhuis is bij de oude waterput 3D ernstig verzakt;

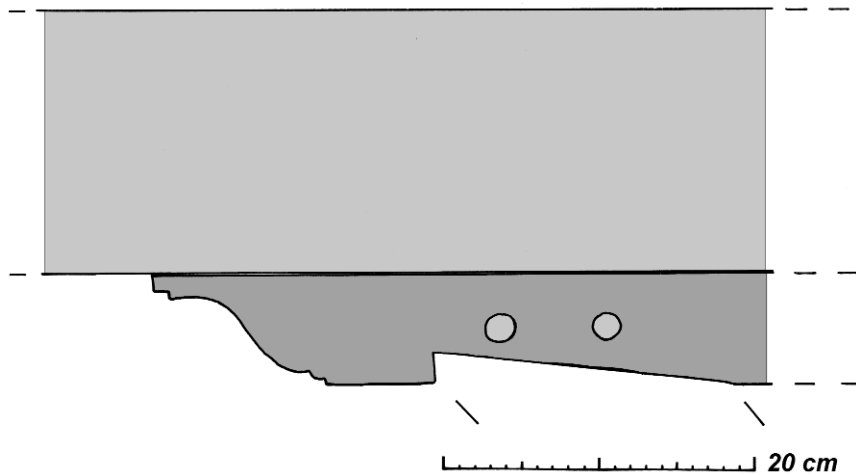
36. waterkelder 6B en fundering 6A van het herbouwde achterhuis, van binnenuit gezien

2.4 Perioden 4 - 6: circa 1450/1500 – 1625

In de 15de en 16de eeuw is het huis een paar maal herbouwd en verbouwd (**afb.33**).

Het bakstenen huisje 3A is op enig moment herbouwd (**4A**), grotendeels op de oude funderingen (**afb.34**). Het werd daarbij smaller gemaakt door de westmuur (**4B**) driekwart meter op te schuiven om ruimte te maken voor een smal steegje. Ook de oostmuur is ooit vervangen (**3/4B**), maar het is mogelijk dat dit al een aanpassing was van huisje 3A. Een andere optie is dat deze muur samen met 4B een tussenfase heeft gevormd voordat de herbouw 4A plaats vond.

In een volgende fase is het huisje vergroot met een lange achteraanbouw (**5A**; **afb.35**) – de achtergevel hiervan bevond zich buiten ons zicht ten zuiden van ons kleine opgravingsterrein. Er zijn delen gevonden van een erbij horende baksteenvloer (**5B**), hetgeen kan wijzen op een ambachtelijke functie van de ruimte. De baksteenvloer bevond zich alleen in het achterste deel van het achterhuis. Er zijn geen aanknopingspunten voor de datering van deze bouwfases, buiten de oversnijding van de sporen uit periode 3 en de oversnijding door de sporen van periode 6.

Afb.37 Profiel van een sleutelstuk, laat 16de-eeuws. De balk was 17 cm hoog en 16,5 cm breed

Het achterhuis is later weer geheel vervangen (**6A**), zij het met hergebruik van de oude oostmuur (**5A**). Aan de oostkant werd aan de buitenzijde tegen de muur een kleivloer (**5/6E**) aangetroffen - kennelijk werd de muur op enig moment gedeeld door een achteraanbouw van de buurman en heeft men hem daarom laten staan toen het achterhuis werd vervangen. In de noordwesthoek van het achtervertrek maakte men onder de vloer een smal waterkeldertje van gele ijsselsteentjes (**6B**; **afb.36**).

Deze aanbouw stond er deels nog in 2009. Bij de sloop is er een beschilderde balk bemonsterd voor dendro-onderzoek die naderhand nog vage sporen bleek te vertonen van een polychrome rankenbeschildering. Het hout bleek afkomstig van een boom met een kapdatum tussen 1571 en 1594. Het achterhuis had vermoedelijk een houtskelet met tussenbalken, zoals ook in deze periode in Alkmaar gebruikelijk is. Er werd onder een van de balken nog een sleutelstuk gevonden met ojiefvormig profiel (**afb.37**).

Afb.38 In het voorgedeelte een middenvertrek afgezet met een gangmuur (puinspoor 5/6F linksonder) en aan de voorzijde een bedstedewand (kelderbodem 5/6G midden), vanuit het zuidwesten

Afb.38-42 sporen van de binnenindeling van het huis, 15de-16de eeuw:

39. Onderzoek van de tussenmuur tussen voor- en achtergedeelte, met aan weerszijden een stookplaats (5/6D en 5/6H), vanuit het zuiden;

40-41. met plavuizen afgewerkte stookplaatsen van het middenvertrek (haardbak 5/6H, voor) en het achtervertrek (stookvloertje 5/6D in een kleivloer, achter);

42. sporen van een muurkast aan de oostkant van het middenvertrek

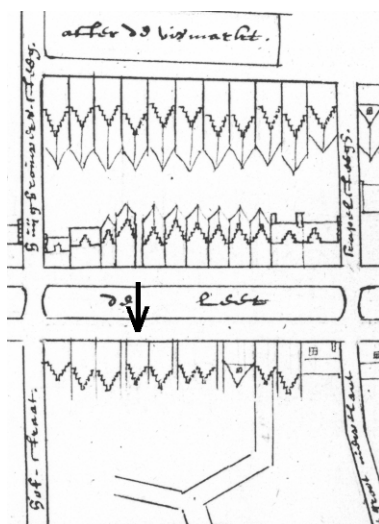
Van een aantal sporen is niet duidelijk bij welke bouwfase ze horen. In het voorste deel van het huis werd een puinspoor gevonden van een gangmuur en de onderlaag van een bedsteekelder (**5/6F**, **5/6G**; **afb.36,38**). Hiermee werd een klein middenvertrek afgeschermd, met een haardplaats tegen de achtermuur in de hoek van de kamer (**5/6E**; **afb.38-41**). In de zijmuur van het huis (**4A**) is bij dit vertrek een groot gat gemaakt voor een muurkast, die zelfs is uitgestulpt in de zijmuur van de buurman ten oosten (**afb.42**). Precies op deze plek werd tegen de westmuur een puinkuil gevonden (**5/6K**; **afb.34**), maar het is onduidelijk of deze is gemaakt bij de aanleg of bij de verwijdering van deze muurkast. Een enkele gekleurde plavuis in situ in de zuidoosthoek is alles wat resteert van de vloerbekleding van dit woonvertrek (**5/6I**). In de puinkuil (**5/6K**) zijn ook fragmenten gevonden van kleine rode plavuisjes, die mogelijk van een herinrichting van deze ruimte afkomstig zijn. Dit middenvertrek met de gang ernaast zal zijn gemaakt in aansluiting op een van de twee bouwfases van het achterhuis (**5A** of **6A**). In het achterhuis is over de baksteenvloer **5B** een kleivloer gevonden die aansloot op een haardplaats (**5/6D**). Deze was ruggelings tegen de haard **5/6H** gemaakt teneinde de schoorsteenopbouw te combineren.

Naast waterkelder **6B** werd een kuil gevuld met pottenbakkersafval en puinbrokjes (**6C**).

Ook in puinkuil **5/6K** zat wat pottenbakkersafval, namelijk wat dakpanfragmenten met glazuur erop gelekt, gebruikt als 'proenen' (stapelhulpstukken in de oven), en een enkele scherf van een papkom, slechts vaag dateerbaar in de 16de-17de eeuw (**afb.43**). De misbaksels in kuil **6C** worden in een volgende hoofdstuk nader besproken. Ze kunnen worden gedateerd tussen 1585 en 1602.

Afb.43 Pottenbakkersafval uit een kuil in het middenvertrek (5/6K): als stapelhulp gebruikte dakpanfragmenten en een doorgebrand baksteenfragment van het ovenrooster (09LAA38)
 Afb.47 Fragment van een 18de-eeuwse wandtegel gevonden in haardbak 5/6H, mogelijk van de schouwwand (09LAA3)

Afb.44-46 De onderzoekslocatie aangewezen op uitsneden uit drie oude stadskaarten: 44. de kaart van C. Drebber (1597); 45. een anoniem gevelbeeldenkaartje (circa 1660/1673); 46. de kaart van S.P. van Diggelen (1823, in 1832 aangepast tot de kadastrale minuut) (Regionaal Archief Alkmaar)

Het kleine huisje is duidelijk herkenbaar op twee vroege stadskaarten, namelijk de kaart van Cornelis Drebber van 1597 en een gevelbeeldenkaartje van circa 1660/1673 (afb.44-46). Het had toen een lage bakstenen trapgevel - kennelijk was er hooguit een zolderverdieping. Uit archiefonderzoek blijkt er ook een vrij bescheiden prijs voor betaald te worden: in 1609 f.900, 1619 f.1160, 1679 f.800, 1697 f.770 en in 1702 slechts f.250 (zie bijlage 5). Dit weerspiegelt de algehele waardedaling van de Alkmaarse huizen in die periode, zij het dat het laatste bedrag wel erg laag is (bouwvalligheid?). Het archiefonderzoek heeft geen resultaat opgeleverd voor de periode vóór 1609, zodat we de bouwfase van periode 6 niet kunnen toeschrijven aan een eigenaar. In 1609 blijkt de steeg aan de oostkant te behoren bij Laet 119, maar de buurman ten oosten had er wel recht van overpad. In 1609 was de verkoper een bakker, de koper een papiermaker die tien jaar later lijndraaier als beroep laat aantekenen. In 1620 wordt er een brandewijnhandel gevestigd, waaraan (kort?) voor 1660 een branderij wordt toegevoegd.

Het huis heeft vermoedelijk nog lang deze indeling gehad, getuige de vondsten van een wandtegel van omstreeks 1800 in het puin van de gangmuur langs het middenvertrek en een 18de-eeuwse tegel in puin waarmee de haard van het middenvertrek was gevuld (mogelijk van de achterwand van de haard, **afb.47**). Helaas waren de bouwhistorische sporen niet herkenbaar totdat de sloper het huis omver trok en er ineens oude balken te voorschijn kwamen – een ad hoc begeleiding van de sloop bleek wegens de erg krappe ruimte niet uitvoerbaar. Desondanks heeft de opgraving de bouwgeschiedenis in hoofdlijnen aan het licht gebracht.

3 Pottenbakkersafval van omstreeks 1585/1602

Uit schriftelijke bronnen is bekend dat op Laat 121 en op Laat 125 vanaf midden 16de eeuw twee pottenbakkerijen waren gevestigd. In 1997 werd in Laat 125 een kelder opgegraven die onder meer met misbaksels was gedempt. De misbaksels in de opgraving Laat 119 zullen wel afkomstig zijn van de pottenbakkerij in Laat 121. Door archiefonderzoek is het een en ander achterhaald over dit bedrijf.

In kuil **6C** is een aardige partij misbakselscherven gevonden (**afb.48-51**). Het is zowel rood als wit aardewerk, dat in vormgeving en details overeenkomt met de misbaksels van de pottenbakkerij die in 1991 is opgegraven bij Luttk Oudorp 30, nabij de Wortelsteeg. Deze kon op basis van archiefbronnen worden gedateerd vanaf midden 16de eeuw tot de opheffing van het bedrijf in 1620.⁶ De bakfouten zijn krimp-scheuren (zichtbaar aan breukvlakken met glazuur erop) of oververhitting. Op de scherven zijn geen sporen van gebruik zoals beroeting of slijtsporen aanwezig.

09LAA9+6 tellijst kuil 6C	type	N	1500	1550	1600	1650	1700
	r-bak-4	2		■	■	■	
	r-bak-5	1		■	■		
	r-bak-	1		■	■		
	r-bor-6	1		■	■	■	
	r-bor-	4		■	■		
	r-gra-19	1		■	■		
	r-gra-34	4		■	■		
	r-gra-	6		■	■		
	r-kop-2	1		■	■	■	
	r-kop-12	1	■	■			
	r-kop-	3		■	■		
	r-pis-	1		■	■		
	r-oli-	1		■	■		
	r-vst-1	3		■	■		
	r-vst-	1		■	■		
	r-	13		■	■		
	Subtot r-	44					
	w-bak-3	3		■	■	■	
	w-bak-	3		■	■		
	w-bor-5	2		■	■		
	w-kop-	1		■	■		
	w-zou-1	1		■	■		
	w-	2		■	■		
	Subtot w-	12					

Tabel 1 Overzicht van aardewerktypen van pottenbakkersafval uit kuil 6C

Verder zijn er fragmenten van een plavuis en dakpannen (golfpannen) die in de oven zijn gebruikt als stapelhulpstukken ('proenen') en bedekt zijn geraakt met gelekt loodglazuur en stukjes in de oven vastgekit rood en wit aardewerk (**afb.52**). Ook zijn er brokstukken van bakstenen met eenzelfde aanslag die mogelijk onderdeel zijn geweest van het ovenrooster waar de potten op stonden (**afb.53**).

⁶ Bitter 1995.

*Afb.48-54 Pottenbakkersafval uit een kuil in het achterhuis (6B):
 48-49. diverse misbaksels rood en groengeglazuurd wit aardewerk (09LAA9);
 50-51. rood aardewerken misbaksels gevonden vlak naast de kuil, met twee scherven r-gra-34 met glazuur op de breuk (09LAA6);
 52-53. als ovenstapelhulp gebruikte dakpannen, met rode en witte aanbaksels vastgekit door lekkend glazuur, en verbrokkelde bakstenen van het ovenrooster (09LAA9);
 54. scherven van Noordhollands slibaardewerk waarvan het klaverblad en de vogel toeschrijfbaar zijn aan 'decorateur A', 1585-1602 (09LAA9)*

De misbaksels betreffen fragmenten van bakpannen, grappen, papkommen (koppen), vuurstolpen en borden van typen die in het algemeen dateerbaar zijn tussen midden 16de en midden 17de eeuw (**TABEL 1**; zie ook bijlage 3 voor toelichting op de typedateringen). De ongeglazuurde ronde vuurstolpen en een bepaald type bakpan van rood aardewerk (r-vst-1, r-bak-5) en de gevonden wit aardewerken borden (w-bor-5) zijn meer specifiek te dateren in de late 16de en vroege 17de eeuw. Bij het rode aardewerk zitten echter ook een paar stukken die de datering van het hele vondstcomplex verder aanscherpen. Er zijn namelijk 4 fragmenten van rood aardewerken borden versierd met ringeloorteknik en groene (koperoxide)glazuur van de aardewerkgroep die bekend is als het 'Noordhollands slibaardewerk', waar Venhuis, Kersloot en Van Gangelen in 1997 een uitgebreide

studie over hebben gemaakt (**afb.54**). Op een bodemfragment van een bord is een deel van een vogel getekend, met klauwachtige pootjes en een gestreepte neerhangende staart. De scherf heeft aan een kant glazuur op de breuk, omdat het bord is gebarsten in de oven. De details van de vogel komen overeen met die van de schildershand 'Decorateur A' volgens Venhuis, waarvan gedateerde werkstukken bekend zijn tussen 1585 en 1602.⁷ Het fragment met een klaverblad erop kan zelfs worden gezien als de signatuur van 'Decorateur A': drie ronde blaadjes pal tegen elkaar aan met een rechte steel met gebogen onderkant.⁸

Decorateur A is dus te identificeren met de pottenbakker uit Laet 121 (zie archiefonderzoek in bijlage 5). De pottenbakkerij bestond al voor 1564, toen een zekere Joris Fransz Princen er aardewerk produceerde.⁹ In 1576 woonde zijn weduwe in het pand. In 1581, 1584 en 1585 heeft pottenbakker Jacob Ellertsz er zijn bedrijf gevestigd. In 1596 en 1609 wordt een pottenbakker Bouwen Teusz (afkorting van Teunisz) er vermeld. Diens weduwe verkocht het huis en bedrijf in 1617 voor het bescheiden bedrag van 600 gulden aan pottenbakker Jan Cornelisz. Decorateur A kan dus geïdentificeerd worden met pottenbakker Bouwen Teunisz in Laet 121. Waarom er van hem tussen 1602 en 1617 geen gedateerde stukken zijn, is voorlopig niet opgelost.

Het bedrijf schijnt later nog aanmerkelijk verbeterd te zijn, gezien de prijs van 1800 gulden die er in 1680 voor werd betaald. Als we de afbeelding ervan op de stadkaart van Drebbe uit 1597 vergelijken met het gevelbeeldenkaartje van circa 1660/1673 (**afb. 44-45**), lijkt er echter in die tussentijd niets veranderd. Misschien is er pas kort voor 1680 een verbouwing gedaan, of zaten er andere waardevolle zaken zonder vermelding in de verkoop (gereedschappen?). Het afgebeelde huis is aan de grote kant en heeft mogelijk zelfs een volledige verdieping gehad.

Opmerkelijk is vervolgens de radicale waardedaling daarna, want in 1712 wordt er nog maar 290 gulden betaald voor het huis en de pottenbakkerij samen, een prijs die past bij een onbeduidend woninkje. De koper Laurens Peper noemt zich daarna nog wel pottenbakker. Zijn erfgenamen verkopen het pand in 1724 voor slechts 420 gulden aan Maarten Klaver die het in 1730 blijkt te verhuuren. Vermoedelijk betekende deze periode het einde van de pottenbakkerij.

⁷ Vergelijk Van Gangelen/Kersloot/Venhuis 1997 afb.95, 123 en 149 voor een vogel met dezelfde pootjes en streperige veren.

⁸ Vergelijk Van Gangelen/Kersloot/Venhuis 1997, afb.1, 35, 37, 38, 95, 123, 143, 149, 150, 160, 169, 192.

⁹ Misschien is hij verwant aan Frans Dirckx die in 1564 en 1569 vier huizen meer westelijk werkte - diens huis werd in 1576 verkocht aan de stad die het afbrak in 1582 voor aanleg van de Hofstraat. Vanaf 1576 wordt in het aangrenzende pand Laet 125, hoek Hofstraat, Pieter Fransz pottenbakker vermeld (van 1618 tot zijn dood in 1623 zelfs vroedschap) - een broer van 'onze' Joris?

4 Samenvatting en conclusie

De oudste sporen op deze piepkleine opgraving dateren rond het midden van de 14de eeuw, als het terrein met grondophogingen begaanbaar is gemaakt. Mogelijk werd pas in die tijd de Laatsgracht ontwikkeld. In eerste instantie is er slechts een tonput en een mestkuil. Vermoedelijk was het gebied eerst nog dun bebouwd.

Na 1352 komt er bij Laatsgracht 119 een houten huis te staan, dat in de eeuwen erna de verkaveling bepaalt. In 1997 was hetzelfde ontdekt bij Laatsgracht 125, waar een dendrochronologische datering rond 1365 kon worden gegeven. Kennelijk is rond 1365/1370 het gebied langs de Laatsgracht tussen Hofstraat en Nieuwland ingedeeld in smalle kavels en bebouwd met huizen.

Het huis heeft twee vertrekken, gescheiden door een wand op houten liggers. Het huis wordt door een brand verwoest, vermoedelijk ergens in de eerste helft 15de eeuw. Omdat er geen huttenleem of sintels in de brandlaag zijn beland veronderstellen we dat het een volledige houtbouw was. Op de vloer ligt zelfs nog verbrand stro en delen van enkele verkoelde dakspanten. De herbouw, direct na de brand aangezien de kleivloer direct op de aslaag is gestort, is een heel klein huisje van baksteen met een brede schouw tegen de achtermuur. Later in die eeuw (mogelijk pas begin 16de eeuw) wordt het herbouwd, waarbij aan de westkant een smalle steeg blijft uitgespaard. Aan dit huisje wordt vervolgens een lang achterhuis toegevoegd, terwijl de binneninrichting wordt onderverdeeld met een klein middenvertrek met bedstede, haard en een muurkast. Hierdoor wordt het huis ruimer en comfortabeler. Nog voor het einde van de 16de eeuw wordt het achterhuis herbouwd en voorzien van een kleine waterkelder. De bouw hiervan is dendrochronologisch gedateerd in 1571/1594. Bij de sloop bleek een van de balken van het houtskelet nog sporen te vertonen van polychrome renaissance rankenbeschildering, passend bij een wat beter verzorgde woning.

In een puinkuil is een partij pottenbakkersafval gevonden van rood en wit aardewerken bakpannen, grappen, papkommen (kop), vuurstolpen en borden, waaronder 'Noordhollands slibaardewerk' van de schildershand 'Decorateur A', dateerbaar tussen 1585 en 1602. Vermoedelijk zijn de misbaksels afkomstig van de pottenbakkerij die vanaf midden 16de tot begin 18de eeuw in Laatsgracht 121 was gevestigd. Op basis van archiefonderzoek kan decorateur A worden geïdentificeerd als Bouwen Teunisz.

Opmerkelijk is dat de verkaveling vanaf de 14de eeuw in stand is gebleven, zelfs in de nieuwbouw van de 21ste eeuw. De opgraving toont wederom aan dat ook erg kleine 'postzegel'-onderzoekjes waardevol zijn voor de geschiedschrijving van Alkmaar.

English summary

A small excavation at Laatsgracht 119 in 2009 (09LAA)

In 2009 at Laatsgracht 119 a very small building plot was excavated by the municipal archaeologists. The finds could be divided into 6 phases (cf. matrix in Table 2; inventory list of finds in Table 3). The oldest traces date back to the mid-14th century, when the area was made accessible by deposits of peaty mud and clay (feature 1A). Presumably the canal Laatsgracht was created in the period. The first activities may have been agrarian, leaving behind a barrel well and a manure pit (features 1B-1C). After 1352 a wooden house was built (2A-2E), within the plot boundaries that were to be maintained until the 21st century. In 1997 a similar house was excavated 3 houses to the west of Laatsgracht 119, that could be dated by dendrochronology to 1364/1367. Apparently around 1365/1370 this part of the southern side of the Laatsgracht was developed and filled in with houses. The house was destroyed by fire, leaving a 5-10 cm thick layer of black ashes and even burnt straw and parts of charred rafters of the roof construction. The house had two rooms with clay floors, divided by a wall resting on a wooden sillbeam. Remains of the outer walls were removed by later brick foundations, but we assume that the exterior was a wooden construction, as well, as there were no slag or lumps of burnt clay in the fire deposit that would have been left by wattle-and-daub. In the front room two hearth pits were found.

Immediately after the fire a very small brick house was built (3A-C), with the clay floor laid almost directly on the ashes of its predecessor. It had a 2,8 meters wide fireplace against the back wall, with two ash-pots interred near the centre (cf. catalogue). Later in the 15th or perhaps even the early 16th century it was completely rebuilt on the old foundations (4A-B), albeit slightly narrowed to accommodate an alley passing on the western side. A quite large back room was added in the next phase (5A-B), that later was replaced by a shorter annex with a water cellar against the western wall (6A-B). In period 5 or 6 the front part of the house was divided in two rooms with a corridor (5/6H) leading to the back room. The living room in the middle had a bed closet on the northern end (5/6G, with a tile floor in the shallow cellar underneath), a wall closet in the eastern wall and a new fireplace in the southwestern corner (5/6H). Behind the fire wall a fire place (5/6D) was also placed in the back room, sharing the chimney construction. Behind a 20th century front gable the main structure of this

house still stood in 2009, unfortunately the interior hidden from sight and only discovered when it was too late for accurate documentation. During the demolition parts of the wooden frame and beams were salvaged from the debris, on which afterwards traces were detected of Renaissance foliage painting. The wood (phase 6) could be dated by dendrochronology between 1571 and 1594 (appendix 4). In the back room in a pit a collection of pottery wasters was found, consisting of red and white earthenware skillets, pipkins, porridgers, dishes and fire covers that had cracked or overheated in the kiln, and of debris from the brick kiln floor and from kiln supports made from broken roof tiles. These wasters can be dated sometime between circa 1550 and 1625 (Table 1, references for the type dates in Appendix 3). Two fragments of dishes are decorated in the style of the North Holland slipware group and can be attributed to the anonymous Painter A ('decorateur A'), as defined by Van Gangelen, Kersloot and Venhuis in their famous 1997 study of this pottery group, that they identified as products from Alkmaar. From this painter dated products are known from 1585 to 1602. He may be identified with a certain Bouwen Teunisz, a potter working in the adjacent pottery of Laet 121 mentioned in written sources from 1585/1596 until before 1617. This project once again demonstrates the importance of very small-scale 'postage stamp' excavations for the research of the history of Alkmaar.

Literatuur

Bitter, P., 1995: *Geworteld in de bodem*, Alkmaar (Publikaties over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie, 1).

Bitter, P., 2009: Schaven aan Alkmaar: Archeologische terreinen voor behoud en onderzoek, in: N. de Jong-Lambregts, G. de Reus en C. Roozendaal, *Authentiek door dynamiek. Cultuurhistorie Alkmaar, beleidskader 2009-2019* (raadsnota vastgesteld 10/9/09), bijlage 5 Onderzoeksagenda archeologie gemeente Alkmaar.

Bitter, P., R. Roedema e.a., 2009: *Huizen, havens en handel. Opgravingen bij de Waag en onder het Waagplein (1997-2003)*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 13).

Gangelen, H. van, P. Kersloot en S. Venhuis, 1997: *Hoorn des overvloeds. De bloeiperiode van het Noord-Hollands slibaardewerk (ca. 1580 - ca. 1650)*, Hoorn.

Bijlage 1: Overzicht van sporen

Onderstaand worden de aangetroffen sporen beschreven. De bijgaande stratigrafische matrix (**TABEL 2**) geeft een overzicht van alle aangetroffen sporen.

Sporen worden in dit rapport aangeduid met een spoorcode bestaande uit het periodenummer plus een letter. Bij onduidelijke datering zijn de mogelijke perioden gescheiden door een schuine streep: het spoor 2/3A bijvoorbeeld kan dateren ergens in de perioden 2 of 3. Tussen haakjes zijn verwijzingen ingevoegd naar het spoornummer van de veldtekeningen en vondstnummers.

09LAA Laat119			
	6C kuil pottenb.afval		16d/17A
6A herbouw achterhs versmald	6- balklaag Laat119 sloop 6A funderingen 6B waterkelder	5/6K puinkuil Okant	
5/6E leemvloer Laat 117 tegen 5A	5/6D kleivloer+haard op 0,51 m+NAP	5/6I plavuizenvloer 5/6H haardbak 5/6G bedsteekelder	16d/17A
5A - 5B nieuw achterhuis bij 4A	5B bakst.vloer op 0,38 m+NAP 5A baksteen funderingen	5/6F puinsp.gangmuur	16
4A - 4B Huis 3 baksteen	4B baksteenmuur W 4A baksteenmuren Z-O-N	4/6C puinkuil	15B/16A
3A - 3C Huis 2 baksteen	3C haardplaats: a schouw, b stookvloer, c-d aspotten 3B leemvloer 3A baksteenmuren	3/4B oostmuur herbouw 3D Tonput ZOkant	15
2F brandlaag		2/3A paaltjes in vloeren 2B 2F	
2A - 2E Huis 1 houtbouw:	2E haardkuil 2D haardkuil 2C kleivloeren voor, 3 lagen: c. 0,2 m+NAP, a. 0,05 m+NAP 2B kleivloeren achter, 2 lagen: b. 0,05 m+NAP, a. 0,05 m-NAP 2A houten tussenwand: a poer, b-c liggers, d spoor		14B
1B waterput Zkant	1C mestkuil ZOhoek		14bc
1A aanleg terrein: b. bovenlaag, a. onderlaag			14bc

Tabel 2 Matrix van de opgegraven sporen

Periode 1: circa 1325-1375

1A Ophogingen van de aanleg van het terrein: Er zijn in eerste instantie verschillende partijen grond gestort, veelal ongelijk en scheef over elkaar heen, voornamelijk bestaand uit veen en kluiten grijze klei (**1A.a**, V16, 46, 47). Daarop is een laag vermengd klei en veen aanwezig van circa 20 cm dik (**1A.b**, s1027, maar ook dagzomend in het vlak als s1028, 1029, 1030, 1032: V10, 11, 12, 14, 21, 32,

33, 44, 45,). Alleen in een coupe middenin het terrein werd het grijze schelpzand bereikt, op 1,15 m-NAP. In de lagen onder het vloeroppervlak van het houten huis (2A-2E) is er geen oud oppervlak herkenbaar aanwezig.

1B Waterput in de zuidrand van de opgraving (s1035), grotendeels buiten bereik voor onderzoek. Hij ligt ónder de kleivloer **2B**. Uit het zand van de demping komt wat vondstmateriaal (V26).

1C Mestkuil in de zuidoosthoek van de opgraving. Uit de vulling komen een paar potscherven (V27, 31). Hij ligt ónder de kleivloer **2B**.

Periode 2: circa 1360/1375 - 1400/1425

2A-2E Resten van een verbrand houten huis. Van de zijwanden zijn geen sporen aangetroffen omdat deze zijn doorsneden door latere funderingen (sporen **3A**, **4A**, **4B**).

Wel zijn er resten van een houten afscheiding (**2A**) tussen een voor- en achterraimte: spoor **2A.a** houten poer van een paar kruislings gelegde planken, secundair gebruikt (s1037 homo V24: dendrodateringen 1332 +/- 6 en na 1221) met daarop ligger **2A.b** een balk met rechthoekige doorsnede van circa 20 x 15 cm met aan het westeinde een rechthoekig pengat in de bovenzijde (s1037 homo V19: dendrodatering na 1352); middenin **2A.c** stomp van een verticale stijl (s1038 V20: dendrodatering mislukt); **2A.d** resten van een ligger aan de westzijde 20 x 8 cm. Het hout is aan de bovenzijde verbrand. Van de wand is ook een donker grondspoor als afdruk aanwezig (s1036). Het achtervertrek had een kleivloer (**2B**) die eenmaal is vernieuwd (**2B.a** s1026 op 0,05 m-NAP, **2B.b** s1023 op 0,05 m+NAP). Onder de 3-5 cm dikke kleivloeren zitten dunne laagjes donkergrijs zand ter egalisatie.

Het voorvertrek had eveneens een kleivloer (**2C**) die tweemaal is vernieuwd (s1024; **2C.a** op 0,05 m+NAP, **2C.b** op 0,11 m+NAP, **2C.c** op 0,20 m+NAP). Er zijn twee kuilen voor stookplaatsen ingegraven: een grofweg vierkante haardkuil **2D** (s1040) die vreemd genoeg wat gedraaid lag en met erin kleivulling en een bodem van een grijs aardewerken aspot op lobvoeten (V36) en een rechthoekige haardkuil **2E** van 20 cm diep met as, puingruis en wat scherven (V37).

2F Het huis is afgebrand en op de vloeren lag een zwarte vette brandlaag (**2F** s1042) van 5 tot 15 cm dik waarop in het voorvertrek zelfs een pakket verbrand rietstro en een paar verkoalde ronde balkjes lagen (mogelijk daksporen) van het ingestorte dak. Op de vloer van het voorhuis lag aan de westkant nog een stuk van een verkoalde plank. De brandlaag ligt over alle sporen 2A t/m 2I heen. Enkele beroete potscherven kwamen uit deze laag (V15 V15, 18, 25, 42, 43) en een afgebroken pootje van een bronzen grape (V39).

Periode 3: circa 1400/1425 - 1475/1500

2/3A in de hele zuidhelft van de opgraving bevinden zich kleine stokjes en 3-5 cm dunne aangepunte paaltjes, soms scheef en soms keurig rechtop ingeslagen in de vloeren 2B en 2C. Soms lijken ze van hoger te komen. Er is geen patroon in te herkennen. Hun functie is een raadsel.

3A-3C Resten van een bakstenen huisje, omstreeks 5 meter breed en 8,6 meter lang (uitwendig), gemetseld van geel dooraderde rode baksteen van 21,5 x 10 x 5 cm. Bewaard zijn de funderingen van de achtergevel en van de voorgevel, met aanzet van de oostmuur (**3A**; s1003). Gezien de ligging van de schouw tegen de achtergevel kan de westmuur vlak tegen de nog steeds bestaande westelijke rooilijn worden gezocht, maar misschien was het huisje nog iets breder. Het muurwerk is gemaakt in funderingssleufjes van slechts 45 cm diep, want de onderkant van de dubbele vertandingen ligt bij de achtergevel op 0,05 m+NAP (bij de voorgevel 5 cm dieper maar vermoedelijk iets verzakt door later muurwerk). Resten van de kleivloer van een paar cm dikte (**3B**, s1025) in de zuidwesthoek en noordoosthoek lagen op circa 0,55 m+NAP, op een vlijlaagje van geel zand dat direct op de brandlaag was gestort. Het huis is dus waarschijnlijk kort na de brand gebouwd. Tegen de achtergevel was een haardplaats (**3C**) aangebracht, waarvan de fundering in verband gemetseld was met de achtergevel. De oosthelft van de schouw was door een puinbaan en een haardbak uit later tijd (5C, 5D) verstoord, maar de breedte kan op basis van de vorm worden gereconstrueerd op circa 2,8 meter. Hij had een holle schouwwand die werd geflankeerd door kleine haardwangen (**3C.a**, s1002). De kleine stookplek in het midden was met een randje bakstenen (**3C.b**) afgezet en had wellicht een baksteen- of plavuizenvloertje waarvan niets meer is gevonden. Er werden twee aspotten gevonden bij de stookplek (**3C.c** V1 net binnen de baksteenrand, **3C.d** V7 net erbuiten).

3D Houten tonput tegen de oostkant van de opgraving (s1033), die maar deels kon worden ontgraven en waarvan de bodem niet kon worden onderzocht. De insteek bevatte omgewerkte mestkluiten van het vergraven van mestkuil **1D** en wellicht ook van mestkuil **1C**, met daarin wat aardewerk (V13, 30, 34).

Periode 4: circa 1450/1500 – 1500/1550

4A-4B Herbouw van bakstenen huis, deels muurwerk (**4A**, s1009) op de funderingen van het oude pand **3A-3C**, met geel dooraderde rode baksteen van 22/22,5 x 10/10,5 x 5 cm. De westgevel (**4B**, s1024) is een versmalling ten opzichte van het oudere huis en de fundering is voorzien van drie vertandingen (onderkant op 0,06 m+NAP), met steeds opgaand werk. Bij de herbouwfase is een smalle steeg langs de westzijde uitgespaard, die er tot 2009 nog was.

In de oostmuur was ooit een gat gemaakt van 1,40 m breed, overgaand in een muurnis die ook aan de buitenkant in de zijmuur van het oostelijke buurpand was gehakt. Deze is naderhand weer dichtgezet met hergebruikte baksteen.

3/4B Fundering van oostmuur van het huis, van geel dooraderde rode baksteen 22 x 10 x 5,5 cm. Hij is aangelegd over de fundering 3A, maar wordt oversneden door muur 4A. Onderkant fundering 0,08 m+NAP.

4/6C Puinkuil aan de noordoostkant in het huis, met fragmenten van rode plavuizen van 22 x 22 x 2,5 cm.

Periode 5: circa 1500/1550 - 1575/1600

5A-5B Aangebouwd achterhuis, met een bouwnaad tegen fundering 4A gemaakt van dezelfde baksteen als huis 4A-4B. Aangekomen is alleen de oostelijke fundering (s1015, V35; onderkant fundering 0,03 m-NAP, hoogst bewaard 0,51 m+NAP) maar het achterhuis zal waarschijnlijk dezelfde breedte hebben gehad als huis 4A-4B. De achtergevel van het achterhuis bevond zich op onbekende afstand buiten de opgraving.

In de zuidoosthoek kwam een op 5A aansluitende baksteenvloer te voorschijn van gele bakstenen van 19 x 9 x 4,5 cm (**5B**, s1017; bovenzijde op 0,38 m+NAP), hetgeen kan wijzen op een ambachtelijke functie van de ruimte.

Periode 5 of 6: circa 1500/1550 – 1625/1650

5/6D Kleivloer met stookplaats in het achterhuis (s1018 en s1011; op 0,52 m+NAP). De stookplaats was 60 x 80 cm groot en had rode plavuizen van 19,5 x 19,5 x 2,5 cm. Aan de linker- en rechterkant was op de plavuizen nog een mortelafdruk te zien van halfsteens opgemetselde randen. De kleivloer sloot aan op muur **5A** en ging over baksteenvloer **5B** heen. Uit de kleivloer komen drie scherven rood aardewerk (V8).

5/6E Kleivloer tegen de oostzijde (!) van muur **5A**, blijkbaar een muur die werd gedeeld met de oostelijke buurman (s1026).

5/6F Puinbaan van een bakstenen gangmuur, puin van geel dooraderde rode baksteen van 22/22,5 x 10/10,5 x 5 cm (in vlak op 0,49 m+NAP, circa 40 cm diep). Tussen het puin kwam een fragment van een wandtegel uit de late 18de of vroege 19de eeuw (V2).

5/6G Bedsteekelder van 1,1 x 2,2 m uitwendig, van rode baksteen 19,5 x 8,5 x 4 cm, met op de bodem (0,05 m+NAP) rode plavuizen van 16,5 x 16,5 x 2,5 cm met gele of groene loodglazuur, in onregelmatig dambordpatroon gemetseld en met een baksteentrede aan de westkant. De kelder heeft aan de noord- en zuidkant om onduidelijke reden een kleine verspringing. Hij zal wel bij het verwarmde middenvertrek hebben gehoord. Hij sluit keurig aan op het puinspoor van de gangmuur **5/6G**.

5/6H Bakstenen haardbak van 55 bij 100 cm uitwendig (s1006), halfsteens van rode baksteen van 19 x 9/10 x 4 cm (onderkant 0,38 m+NAP), de beroete bodem voorzien van in cement gelegde rode ongeglazuurde plavuizen van 19 x 19 x 2,5 cm (0,50 m+NAP). Binnen in de bak een puinvulling, waaruit een fragment van een 18de-eeuwse wandtegel (V3). Het puinspoor **5/6F** loopt tegen de bak.

5/6i Restant van een plavuizenvloer in het middenvertrek van het huisje, een geel geglaazuurde rode plavuis van 17 x 17 x 2,5 cm (s1007, op 0,53 m+NAP) en een fragment van een rode ernaast.

5/6K Grote puinkuil tegen de oostmuur van het huis, mogelijk het resultaat van een grote verbouwing van het middenvertrek die kan zijn gerelateerd aan de muurkast in de oude zijgevel 4A. De kuil was zelfs 2 decimeter dieper dan de fundering (onderkant kuil op 0,25 m-NAP). Tussen het puin bevonden zich fragmenten van rode plavuisjes van 12 x 12 x 2,5 cm en ook wat pottenbakkersafval (V38).

Periode 6: circa 1575/1600 - 1625/1650

6A Fundering van een vernieuwing van het achterhuis van rode baksteen van 19 x 8,5 x 4,5 cm (s1013, onderkant op 0,37 en bovenkant op 0,64 m+NAP). Bij deze herbouw is de (fundering van) de oostmuur (**5A**) gehandhaafd. Tegen de westmuur stond een poertje voor onbekende functie (s1014).

6B Waterkeldertje van 0,8 x 1,6 m (bodem op 0,03 m+NAP), deels onder muur **6A** maar waarschijnlijk gelijktijdig gebouwd, halfsteens van gele ijsselsteentjes 18 x 9 x 4 cm, inwendig met mortel afgesmeerd (s1010). Het gewelf is gesloopt bij de aanleg van een afvoerbuis in de 20ste eeuw. In de sliblaag op de bodem lagen enkele 17de-eeuwse potscherven (V17), maar dat kan veroorzaakt zijn door de 20ste-eeuwse aanleg van een afvoerbuis.

6C Kuil met puin en wat pottenbakkersafval (s1021, V9), tegen de westmuur van achterhuis 6A. Een deel van de inhoud lag een halve meter oostwaarts op vloer 5/6D (V6) maar dat kan veroorzaakt zijn door een 20ste-eeuwse verstoring bij de aanleg van een afvoerbuis, waarbij ook de waterkelder deels is gesloopt.

Bijlage 2: Vondsten

Rob Roedema en Peter Bitter

In de vondstenlijst (**TABEL 3**) worden de vondsten van aardewerk en glas beschreven volgens het Classificatiesysteem voor Laat- en Postmiddeleeuws Glas. De lijst is ingedeeld op de publicatie-spoorcode van deze rapportage en geeft verwijzingen naar de originele veldwerkdokumentatie in de vorm van werkput- en vlak-nummers en spoornummers.

Algemene afkortingen: r = randfragment; w = wandfragment; b = bodemfragment; fr = fragment; c = complete; glaz = glazuur.

Materiaalgroepen Classificatiesysteem:

g- = grijs aardewerk

ha- = 'Hafner' aardewerk (wit Nederrijns)

r- = rood aardewerk

s1- = steengoed zonder glazuur of engobe

s2- = steengoed met glazuur en/of engobe

w- = wit aardewerk

wm- = wit Maaslands aardewerk

Hoofdvormen van keramiek en glas Classificatiesysteem:

-bak- = bakpan

-bor- = bord

-dri- = drinkschaal

-gra- = grape

-kan- = kan

-kom- = kom

-kop- = kop / papkom

-oli- = olielamp

-pis- = pispot

-pot- = pot

-tes- = (vuur)test

-vst- = vuurstolp

-zou- = zoutschaaltje

Vondstnummer	Put - Vlak/prof	Spoornummer	Vondst-omstandigheden	Materiaal	Datering	publ.code
16	1-2		onder brandlaag	1w rood, ongeglazuurd	14	1A.a
46	2-2/9		zanderige laag	2r en 3w s1-kan- Siegburg; 1w s2-kan- Siegburg met ijzerengobe; 1b en 1w s2-kan- Langerw ehe; 1w grijs; 1w r-bak- en 4w rood spaarzaam	14bc	1A.a
47	2-2/9		op zand	1r r-bak- spaarzaam loodglazuur	14	1A.a
10	1-2	1027	ophoging	1r r-bak-17, 1r r-bak-2/-32, 1r r-gra-20, 13w r-spaarzaam loodglazuur, 1w s1-kan-, 1x baksteen ?x14.5x7.0cm	14B	1A.b
11	1-2	1019	spoor	1 brok hutteleem met takaf druk		1A.b
12	1-2	1032	zandlaag	1w rood	14	1A.b
14	1-2	1027	ophoging	1w g-kan-	14	1A.b
21	1-2	1027	ophoging	1b r- lobv en 4w rood spaarzaam loodglaz; 1w s1-kan- en 1w s1-dri- Siegburg; 1 sintel, 2x natsteen	14bd	1A.b
33	1/1	1027	grijs schelpenzand	1 fragm leren schoen met op de w reef onbekende sluiting (afgescheurd): zoelfragm, bovenleer en hielversterking		1A.b
44	2-2/9		zanderige laag	1w s1-kan- Siegburg, 1w s2-kan- Langerw ehe; 2w grijs	14	1A.b
45	2-2/9		laag	2w s2-kan Langerw ehe; 1r r-bak-15	14B	1A.b
26	1-2/2	1035	kuil demping	1w r-bak- loodglazuur	14/15	1B-
27	1-2/2		mestkuil	2w grijs, 1w rood spaarzaam loodglazuur	14	1C
31	1/1	1101	groene mest en turf	3w s1-kan- Siegburg (2x gevamd); leer: 1 afsnijsel, 1 bovenleerfragm, 2 fragm ND	14B/15a	1C
24	1-2	1037	houten poer houten huis	hout dendro (tw ee monsters)	a: na 1221 (!) b: 1332 +/- 6	2A-a
19	1-2	1037	ligger fundering huis	hout dendro	na 1352	2A-b
20	1-2	1038	poer huis	hout dendro	geen	2A-c
37	2-2/8	1043	haardkuil	5w rood met glazuur, 2w s1-kan Siegburg gevamd, 1x bot rond, 2x kiezel	14	2D
36	2-2	1040	haardkuil	groot bodemfr grijs op 4 grove lobvoeten, aspot, flink verw eerde buitenzijde	14	2E
15	1-2	1034	zw arte laag binnen huis	1r, 1oor, 1b lobv en 21w grijs (=24x); 1r r-gra, 2b lobv en 5w rood; 7w s1-kan Siegburg; 1w s2-kan Langerw ehe, alles beroet met brandsporen!	14	2F
18	1-2/3		d.br.veen/as met puintjes	1 oorfr miniatuur wit aw (w m of ha) geel/groen loodgl.	12/14	2F
25	1-2	1042	dakspar	2w grijs; verbrande houten dakspar(?)	14	2F
39	2-2	1042	brandlaag	brons, poot van grape		2F
40	2-2/8		oranje/bruin as en klei	1 steel r-bak- plat, 1 rand rood ND; 1randfr g-bak-1	14	2F
42	2-2/9		op vloer	1 randfr g-pot-11; 1bodemfr r-gra- en 1 rand r-bak-32	14	2F
43	2-2/9		sintellaag	1w s1-kan-; 1w grijs	14	2F
1	1-1	1002	haard	1compl r-pot-69 (aspot) inhoud met fragm 1x r-bor-, 1x r-bor- en 1x s1-kan-	15	3C-c
7	1-1	1002	bij haard	aspot 2: onderhelft r-gra- groot formaat, met erin randfragment r-kom-13	15/16A	3C-d
13	1-2	1033	insteek WP	1w s1-kan-, 1w r-gra-?	14	3D-
30	1/2	1035	insteek WP	2w s1-kan- gevamd Siegburg, 1x bot varken gekloofd	14/15	3D-
34	1/2	1035	insteek WP	baksteen, rood 24x12x5cm		3D-

Vondstnummer	Put - Vlak/prof	Spoornummer	Vondst-omstandigheden	Materiaal	Datering	publ.code
41	2-1	1001	fundering	baksteen, bleekrood 22.5x10x5cm		4B
35	1-1	1015	huis fundering	baksteen, bleekrood 22x10.5x5.5cm		5A
8	1-1	1018	uit leemvloer	3w rood, ongeglazuurd		5/6D
38	2-2/7	1102	afval/puinkuil	1r r-kop-2 glaz mislukt; 9 golfpanfragm als proen (6x rode aanbaksels, 1x w it aanbaksel); 1 brok ovensteen; GEBRUIKT: 1w grijs aspot, 1 oor w-kan (?), 1x plavuis 11x11x2.5 cm loodglaz	16d/17a	5/6K
NN			balk sloop	hout dendro	1571/1594	6A-
17	1-1	1010	vloer WK slijblaag	1b w-kop- standring groen glaz; 1r r-bak-2, 2b r-gra-, 1r r-kop-2, 1r r-tes-4 ongeglaz, 2w r-	16d/17A	6B-demp
9	1-2	1021	kuil naast WK	POTTENBAKKERSAFVAL, alles ongebruikt: wit aw alles donkergroen glaz: 3r w-bak-3, 2b w-bak-, 1 ronde steel w-bak-; 2r w-bor-5 (1x glaz op breuk); 2w w-kop/pot- op standvlak/kleine standvoet (1x inw geel glaz bruine spikkels; 1x losbreek-moet); 1r w-kop- klein geknepen bandoortje, 1 bovenhelft w-zou-1 (glaz afgeschilferd); rood NH slijbdec 4 fr r-bor-(6), 1x deel vogel (met glaz op breuk), 1x klaverblad, 2x dec ND rood: 2r r-bak-4, 1r r-bak-5, 1r r-bak- geknepen steel; 1r r-bor-6 onversierd; 1r r-gra-34 oververhit, 1r r-gra-34, 1r r-gra-(34?) oververhit, 1r r-gra-(34?), 1r r-gra/pot schubdec onder rand; 1b r-gra-oververhit, 1b r-gra-, 1b grote r-gra- inw slijb en felgroene glaz; 1b r-kop-; 1b r-pis- holle bodem (!) oververhit; 1b r-pis/pot- standring; 1fr stam r-oli-; 3r r-vst-1 en 1 w r-vst-(1) met worstoor en 'lobvoeten' ongeglaz; 3r en 4 oren en 1w r- ND; 26 golfpanfragm als proen: 5x met rode en witte aanbaksels, 16x alleen rode, 5 geen aanbaksels; GEBRUIKT EN BEROET: 1b r-kop-, 13 r-gra-34, 1r r-bak-2, 1b r-tes- pootje, 1r r-pot-	16d/17a	6C
6	1-2		circa laag op leemvloer s1018 (verstoord door buis)	POTTENBAKKERSAFVAL, ongebruikt: 1r r-gra-19 glaz op breuk, 2r r-gra-34 glaz op breuk (1 donkerbruin glaz mangaan), 1b r-gra- glaz op breuk; 1r r-kop-2, 1r r-kop-12 glaz op breuk, 2b r-kop-, 2w en 1 r r-; 3 golfpanfragm als proen (1x rode aanbaksels)	16d/17a	6C-circa
2	1-1	1006	naast haard	1 tegelfr. mangaan/w it ruitpatroon hoeken paars gesprekeld (Pluis 1998, 329: c.1800)	18d/19a	7 (5/6F)
3	1-1	1006	op haard	1 tegelfr. mangaan/w it besch Jeruzalemveren (Pluis 1998, 216-221: c.1750)	18bc	7 (5/6H)
4	1-1	1014	naast poer s1014	1 compl r-gra-34	16b/17A	
5	1-1		tussen s1013 en 1014	w andtegelfragment, w it tinglaz, rood baksel	17bc	
22	1/4	1039	depressie	grondmonster		
23	1/4	1034	vloernivo huis	grondmonster		
28	1-2		vervalt			
29	1-2/1		vervalt			
32	1/1		vervalt			

Bijlage 3: Dateringen van enkele aardewerktypen

Peter Bitter

Onderstaand wordt een vermoedelijke datering gegeven voor de typen rood en wit aardewerk in dit rapport, op basis van literatuur (**TABEL 4**). Duidelijk is wel, dat dit nog voor veel typen een voorlopige datering moet zijn, wegens gebrek aan referenties uit goed gedateerde contexten, zelfs soms ene persoonlijke interpretatie daarvan door de auteur. In een volgende publicatie kunnen derhalve verbeteringen zijn aangebracht.

type			van - tot		literatuur
r	bak	2	1400	1625	Bruijn 1979, afb.37:6 en 80:5 (pottenbakkersafval 15a en 15bc); Clevis/Kottman 1989; Bitter 1995; Ostkamp et al 2001 cat.64-65 (beerput 16A) en cat.132-133 (beerput 15); Janssen/Nijhoff 2010, afb.20-8 (misbaksel 15a-b)
r	bak	4	1550	1675	Bruijn 1979 afb.37:3 (pottenbakkersafval 15a); Groenew eg 1992 nrs.470-474 (pottenbakkersafval 1638-1651); Bitter 1995 (pottenbakkersafval c.1550-1620); Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (beerkelder 17B); Ostkamp et al 1998, 69; Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.24 (beerkelder 1603-c1650)
r	bak	5	1550	1625	Bitter 1992 afb.3E (pottbafval Leiden 1605-1622); Bitter 1995, 110, 121-122; Ostkamp et al 2001 cat.6 (afvalkuil c.1560-1580)
r	bak	15	1375	1550	Bitter 1986, 113 (beerput 15B); Bitter et al 1997 cat 137 (afvalkuil 16); Nokken 2008 (pottafval 14d/15a Utrecht)
r	bak	17	1400	1550	Bitter et al 1997; Bartels 1999, nr.373 (15c); Ostkamp et al 2001 cat.66 (beerput 16A); Weber/Hulst 2006, 133 (14d/16a); Ostkamp/Spanjer 2005 cat.1 (Purmerend, ophoging 15d/16a)
r	bak	32	1250	1350	Bartels 1999; Jacobs/Olthoff/Pavlovic 2002 (HBO 34) cat.46-47 (13bc);
r	bor	6	1525	1675	Clevis/Smit 1990; Bitter 1992 afb.5g (pottenbafval Leiden 1605-1622); Bitter 1995; Ostkamp et al 1998 cat.45; Ostkamp et al 2001 cat.70-75 (beerput 16A); Van Helbergen & Ostkamp 2010, cat.25 (beerkelder 1603-c1650)
r	gra	8	1425	1525	Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (afvalkuil 15); Bitter 1995 cat.19 en p.110; Bitter et al 1997; Ostkamp et al 1998 cat.76 (dunw andig, 17ac); Ostkamp et al 2001 cat.77-79 (beerput 16A)
r	gra	10	1400	1550	Baart e.a. 1977, nr. 461 (Olofskapel, gracht 1350/1425); Bruijn 1979 afb.25:6-7 (pottenbakkersafval 15a); Groenew eg 1992 nrs.266, 273, 280, 285 (pottenbakkersafval ca 1550); Ostkamp et al 1998 (beerput 1578-ca 1650); Ostkamp et al 2001 cat.80-81 (beerput 16A); Janssen/Nijhoff 2010, afb.19-1,6 (misbaksel 15a-b)
r	gra	19	1530	1650	Bitter 1995, 108-112 (pottenbakkersafval vanaf c.1600 tot 1620); Ostkamp et al 1998 cat.78; Ostkamp et al 2001 cat.82 (beerput 16A); Bitter 2010, 36 (onder stadsw al 1528/1537)
r	gra	20	1375	1450	Hoek 1975, 520 en afb.17 (14d/15a); Baart 1977 nr.465 (Olofskapel, gracht 1350/1425); Bruijn 1979 afb.25:4, 28 (pottenbakkersafval 15a); Clevis/Smit 1990, 37 (beerkuil 14d-15a); Bitter et al 1997; Ostkamp et al 2001 cat.42 (beerput c.1375-1425) en cat.136-137 (beerput 15ac); Clevis 2001, 33 (bp 1384/1450); Janssen/Nijhoff 2010, afb.26-1 (misbaksel 1437/1461); Nokkert 2008 (pottafval 14d/15a Utrecht)
r	gra	34	1525	1650	Bitter 1992 afb.3A,C (pottbafval Leiden 1605-1622); Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (afvalkuil 15); Bitter 1995 cat.19 en p.110; Bitter et al 1997; Ostkamp et al 1998 cat.76 (dunw andig, 17ac); Ostkamp et al 2001 cat.77-79 (beerput 16A)
r	kom	13	1500	1550	Ostkamp et al 2001 cat.89 (beerput 16A)
r	kop	2	1525	1675	Bitter 1992 afb.4F-H (pottbafval Leiden 1605-1622); Bitter 1995, 111 (w aterputvulling 16bc; pottenbakkersafval c.1550-1620); Carmiggelt/Van Veen 1995, 43 (beerkelder 17B); Bitter et al 1997, 133 (beerput 15d-1561); Ostkamp et al 2001 cat.144 (beerput c.1640-1680)
r	kop	12	1500	1600	Bitter 1995
r	tes	4	1525	1625	Bitter 1995, 112 en cat.60 (pottenbakkersafval c.1550-1620); Jacobs 1996 (beerput 16B); Ostkamp et al 2001 cat.15-16 (afvalkuil c.1560-1580); Ostkamp et al 2001 cat.104-107 (beerput 16A)
r	vst	1	1550	1625	Bitter 1992 afb5C (pottenbakkersafval 1605-1622); Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Ostkamp et al 2001 cat.17 (afvalkuil c.1560-1580)
w	bak	3	1525	1650	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Ostkamp et al 1998 cat.85 (beerput c.1620-1680); Ostkamp et al 2001 cat.112 (beerput 16A)
w	bak	5	1575	1625	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Ostkamp et al 2001 cat.19 (afvalkuil c.1560-1580)
w	bor	5	1575	1625	Bitter 1995
w	bor	6	1500	1625	Bitter 1995 (pottenbakkersafval 1574-1620); Bitter et al 1997 (beerput 15d-1561); Ostkamp et al 2001 cat.21-22 (afvalkuil c.1560-1580)
w	zou	1	1550	1650	Bitter 1995 (pottenbakkersafval c.1550-1573)

Gebruikte literatuur

- Baart, J.M., 1972: De potten en pannen van de wacht, in: H.H.van Regteren Altena (red.), *Vondsten onder de Sint Olofskapel*, publikatie bij de tentoonstelling in het Amsterdams Historisch Museum, 13-21.
- Bartels, M., 1999: *Steden in Scherven. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*, Zwolle/Amersfoort (2 dln).
- Bitter, P., 1986: Archeologisch onderzoek op het bouwterrein van C & A Nederland aan de Haarlemmerstraat en Spijkerboorsteeg te Leiden, *Bodemonderzoek in Leiden. Jaarverslag 1985*, 85-152.
- Bitter, P., 1988: 15de-eeuws pottenbakkersafval uit het Ir. Driessenplein te Leiden, *Bodemonderzoek in Leiden. Jaarverslag 1987*, 141-148.
- Bitter, P., 1992: Vroeg-17de-eeuws pottenbakkersafval uit de Pottenbakkersgang te Leiden, *Bodemonderzoek in Leiden. Jaarverslag 1990/1991*, 19-32.
- Bitter, P., 1995: *Geworteld in de bodem*, Alkmaar (Publikaties over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie, 1).
- Bitter, P., J. Dijkstra, R. Roedema en R.P. van Wilgen, 1997: *Wonen op Niveau; archeologisch, bouwhistorisch en historisch onderzoek van twee percelen aan de Langestraat*, (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie, delen 5 en 5A), Alkmaar.
- Bruijn, A., 1979: Pottersvuren langs de Vecht, *Rotterdam Papers III*, Rotterdam.
- Carmiggelt, A., en M.M.A. van Veen, 1995: *Laat- en postmiddeleeuws afval afkomstig uit zes vondstcomplexen te Den Haag*, Den Haag (H.O.P.-reeks 2).
- Clevis, H., en J.Kottman, 1989: *Weggegooid en teruggevonden; Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750*, Kampen.
- Clevis, H., en M.Smit, 1991: *Verscholen in vuil; archeologische vondsten uit Kampen 1375-1925*, Kampen.
- H. Clevis (red.), 2001: *Zwolle ondergronds. Zeven blikvangers van archeologische vondsten in Zwolle*, Zwolle.
- Goubitz, O., 2001: *Stepping through time*, Ede.
- Groeneweg, G., 1992: *Bergen op Zooms aardewerk*, Waalre (Bijdragen tot de Studie van het Brabantse Heem, deel 35).
- Helbergen, H. van, & S. Ostkamp, 2010: Het aardewerk, in: G.R. van Veen, e.a., De broederschap 'Maria in de Wijngaard' en 'onser liever vrouwe in die Sonne'. Archeologisch onderzoek naar twee kloostergemeenschappen aan de Nieuwe Kamp in Utrecht, *Basisrapportage archeologie Utrecht 12*, 63-78.
- Hoek, C., 1975: Schiedam, een historisch-archeologisch stadsonderzoek, *Holland 7*, 89-195 en 513-560.
- Jacobs, E., D. Olthof en A. Pavlovic, 2002: Antoniestraat 6 en 8: potten en putten, *Haarlems Bodemonderzoek 34* (2000), 3-109.
- Janssen, H.L., en E. Nijhoff, 2010: Fifteenth-century pottery production in 's-Hertogenbosch. The excavation of two pottery workshops, in: K. de Groot, D. Tys en M. Pieters, *Exchanging material culture. Studies on archaeology and history presented to Frans Verhaeghe*, Brussel (Relicta Monografieën 4), 93-136.

Nokkert, M., 2008: Pottenbakkers aan de Anthoniedijk. Inventariserend onderzoek m.b.v. proefsleuven en definitief archeologisch onderzoek voorafgaand aan het nieuwbouwproject 'Hoogstraat aan de Vecht' te Utrecht, *Basisrapportage archeologie Utrecht* 34, 55-65.

Ostkamp, S., e.a., 1998: *Afval van gorters, brouwers en een hospitaal. Archeologisch onderzoek aan het Wortelsteegplein*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr.6).

Ostkamp, S., R. Roedema en R. van Wilgen, 2001: *Gebruikt en gebroken. Vijf eeuwen bewoning op drie lokaties in het oostelijk stadsdeel*, Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 10).

Ostkamp, S., 2005: Het vondstmateriaal, in: S. Ostkamp & M. Spanjer, De opgraving Purmerend Padjedijk, *ADC Rapport 341*, Amersfoort, 13-26.

Weber, E., en M. Hulst, 2006: Middeleeuwse vondsten uit de beerput van de Beverwijkse woontoren, in: H. Clevis en S. Ostkamp (red.), *Assembled Articles 3. Symposium on medieval and post-medieval ceramics. Zwolle 9 en 10 okt 2003*, Zwolle, 123-138.

Bijlage 4: Dendrochronologisch onderzoek

Nederlands Centrum voor Dendrochronologie
Stichting Ring
p/a Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort
Tel: 033-4217545
E-mail: m.dominguez@cultureelerfgoed.nl

Aan: Dhr. R. Roedema
Gemeente Alkmaar, monumentenzorg en archeologie
Oudegracht 245
1811 CG

Betreft: uitslag dateringsonderzoek houtmonsters van Laat 119 in Alkmaar
RING Intern Rapport nummer: 2010015

Datum: 11 maart 2010

Geachte heer Roedema,

Wij onderzochten voor u 10 eikenmonsters (*Quercus sp.*), zowel archeologisch als historisch, afkomstig van Laat 119 in Alkmaar (offertes O2009080 en O2009081).

Een aantal van deze monsters zijn helaas niet geschikt voor dendrochronologisch onderzoek, omdat het hout over onvoldoende jaarringen beschikt (tabel 1):

Tabel 1. Uitslag vooronderzoek

Vondstnr. / werkput / spoor / omschrijving	n	Kern	Spint	Wankant
vn. 20 / wp. 1 / sp. 1038 / poer	26	+?	-	-
vn. 24, M1 / wp. 1 / sp. 1037 / poer	50	+?	-	-
vn. 28 / wp. 1 / sp. - / paal	40	+?	1	-

Het dendrochronologische onderzoek op de andere monsters leverde het volgende resultaat op (zie met name de vijfde kolom in tabel 2):

Tabel 2. Uitslag dendrochronologisch onderzoek

Vondstnr. / Werkput / Spoor / Omschrijving	RINGS Dendrocode	Datering van de laatste gemeten ring	Zekerheid van de datering (<i>probability</i>)	Periode waarin/ waarna de boom is omgehakt	Gebruikte Referentiechronologie
vn. 19 / wp. 1 / sp. 1037 / legger voor huiswand	ALZ00010	1338 n.Chr.	>99,99%	na 1352 n.Chr.	EU DLIM01
vn. 24, M2 / wp. 1 / sp. 1037 / poer	ALZ00020	1209 n.Chr.	>99,99%	na 1221 n.Chr.	DENISA01
vn. 24, M3 / wp. 1 / sp. 1037 / poer	ALZ00030	-	-	-	-
vn. 24, M4 / wp. 1 / sp. 1037 / duig van poer	ALZ00041	1315 n.Chr.	>99,98% >99,98%	1332 n.Chr. ±6	NLDEVPKS NLNOMIDD
Balk 1	ALZ00050	-	-	-	-
Balk met sleutelstuk	ALZ00060	-	-	-	-
Sleutel stuk	ALZ00070	1562 n.Chr.	>99,99%	Tussen 1571 en 1594 n.Chr.	NLSENO01

Het hout van de vondstnummers 19, 24 (M2) en 24 (M4) is waarschijnlijk afkomstig uit Noordwest-Duitsland.

Het hout van het sleutelstuk (meetreeks ALZ00070) is afkomstig uit Noorwegen.

Het vondstnummer 24 (monster 3, meetreeks ALZ00030) kon helaas niet gedateerd worden.

De synchronisatie tussen de jaarringpatronen van de balken is zeer goed (zie bijlage 1, tabel 2 en bijlage 2, afbeelding 5), wat er op wijst dat de bomen waarvan het hout afkomstig is, zijn gegroeid in hetzelfde gebied. Deze meetreeksen (ALZ00050 en ALZ00060) zijn gemiddeld tot de curve ALZ5_6M. Helaas was het onmogelijk om deze curve te dateren.

Aanvullende informatie over de laboratoriumresultaten, de gebruikte statistiek en/of de gebruikte referentiekalenders, vindt u in de bijlagen.

<i>RING</i> Intern Rapport nummer:	Laboratoriumnummer, verwijzing naar de analyse.
Zekerheid van de datering:	De kans dat de gevonden match met de referentiechronologie niet op toeval berust. Deze waarde is gebaseerd op de 'Gleichlaufigkeit' tussen de twee vergeleken reeksen, ook wel %PV genoemd (<i>percentage of parallel variation</i> ; Jansma 1995).
Verantwoording van de dateringen:	Dendrochronologische dateringen door RING zijn gebaseerd op een combinatie van waarnemingen: (a) vergelijking en relatieve datering (ten opzichte van elkaar) van de jaarringpatronen binnen een vindplaats/bouwfase; (b) vergelijking van deze jaarringpatronen met <i>meerdere</i> absoluut gedateerde referentiekalenders. Deze vergelijkingen zijn statistisch onderbouwd en worden visueel gecontroleerd. Wanneer observaties elkaar ondersteunen en bevestigen, wordt de datering geaccepteerd als zijnde correct.

Bijlage 1. Statistische resultaten van het dendrochronologisch onderzoek

Tabel 1. Statistische resultaten van de monsters.

Vondstnr. / Werkput / Spoor / Omschrijving	RINGs Dendrocode	n	Kern	Spint	Wankant	1e jaar	ne jaar	Kapdatum*	t	%PV	p	Kalender
vn. 19 / wp. 1 / sp. 1037 / legger voor huiswand	ALZ00010	148	+?	-	>14	1191	1338	na 1352 n.Chr.	6,79	66,9	0,0001	EUDLIM01
vn. 24, M2 / wp. 1 / sp. 1037 / poer	ALZ00020	126	+1	-	>12	1084	1209	na 1221 n.Chr.	5,27	71,0	0,0001	DENISA01
vn. 24, M3 / wp. 1 / sp. 1037 / poer	ALZ00030	72+2	+?	15+2	+2+?	-	-	-	-	-	-	-
vn. 24, M4 / wp. 1 / sp. 1037 / duig van poer	ALZ00041	129	+?	2	17±6	1187	1315	1332 n.Chr. ±6	6,51 6,23	67,1 66,3	0,0002 0,0002	NLDEVPKS NLNOMIDD
Balk 1	ALZ00050	83	+1	6	-	-	-	-	-	-	-	-
Balk met sleutel stuk	ALZ00060	82	+1	sp.gr.	-	-	-	-	-	-	-	-
Sleutel stuk	ALZ00071	122	+?	sp.gr.	Tussen 9 en 32	1441	1562	Tussen 1571 en 1594 n.Chr.**	5,50	69,3	0,0001	NLSENO01

* Kapdatum geschat volgens Jansma, E. 2007.

** Kapdatum geschat volgens Bräthen, 1982.

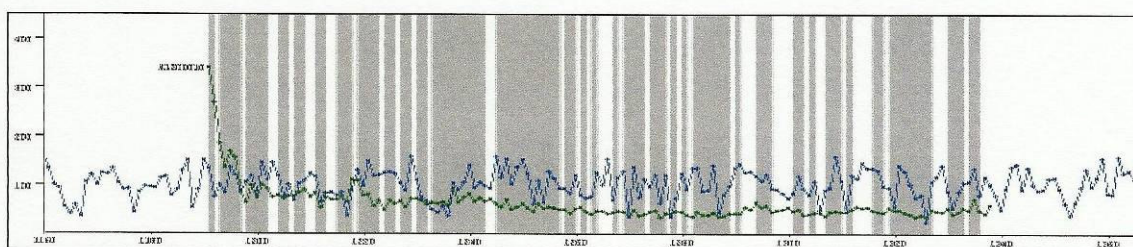
Tabel 2. Relevant statistische resultaten tussen de meetreeksen

Meetreeksen	OI	%PV	p	THO
ALZ00050 vs. ALZ00060	73	74,7	0,0001	8,24

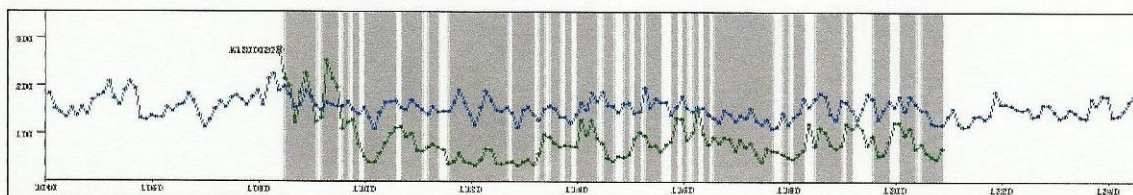
Tabel 3. Gemiddelde curve

Meetreeksen	RINGcode gemiddelde curve	n	1e jaar	ne jaar
ALZ00050 ALZ00060	ALZ5_6MM	92	-	-

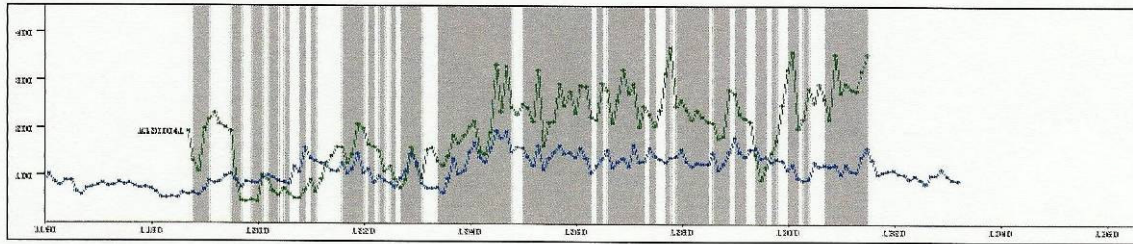
Bijlage 2. Afbeeldingen van de meetreeksen

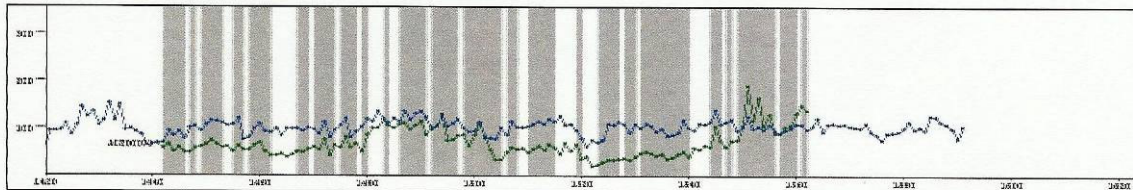
Afbeelding 1. Groen: gedateerde meetreeks ALZ00010; blauw: referentiechronologie EUDLIM01; y-as: jaarringbreedte in $\text{mm} \cdot 10^{-2}$; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

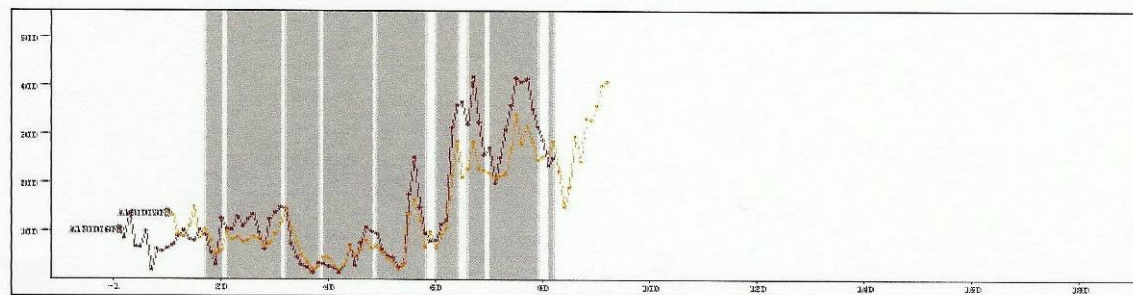
Afbeelding 2. Groen: gedateerde meetreeks ALZ00020 (de cirkel wijst crop dat de kern in het monster aanwezig is); blauw: referentiechronologie DENISA01; y-as: jaarringbreedte in $\text{mm} \cdot 10^{-2}$; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

Afbeelding 3. Groen: gedateerde meetreeks ALZ00041 (de gestippelde lijn geeft de spintringen weer); blauw: referentiechronologie NLDEVPKS; y-as: jaarringbreedte in $\text{mm} \cdot 10^{-2}$; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

Afbeelding 4. Groen: gedateerde meetreeks ALZ00071; blauw: referentiechronologie NLSENO01; y-as: jaarringbreedte in $\text{mm} \cdot 10^{-2}$; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

Afbeelding 5. Visuele synchronisatie tussen de ongedateerde meetreeksen ALZ00050 (bruin) en ALZ00060 (oranje). De gestippelde lijn geeft de spintringen weer en de cirkel wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is; y-as: jaarringbreedte in $\text{mm} \cdot 10^{-2}$; x-as: nummer van jaarringen. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

Bijlage 3. Toelichting op de resultaten van de dendrochronologische analyse

- Houtsoort = Het hout wordt door ons enkel gedetermineerd ten behoeve van de datering. Alleen de *genus*, bijv. Den (*Pinus*), wordt bepaald. Verdere soortbepaling, zoals bijv. grove den (*Pinus sylvestris*), blijft in principe achterwege, tenzij deze eenvoudig vastgesteld kan worden. Een uitzondering hierop is *Abies alba* (Zilverspar), de enige soort *Abies* die in het verleden in Nederland is toegepast.
- Kern = (Geschatte afstand tot) de eerstgevormde (oudste) jaarring in de stam.
- Spint = Aantal gemeten ringen spinthout. Volgens Hollstein (1980) heeft eik een gemiddeld aantal spintringen van 16 ± 5 bij een boom tot 100 jaar oud, 20 ± 6 bij een boom van 100 tot 200 jaar oud, en 26 ± 8 bij een boom ouder dan 200 jaar. Wij gebruiken een nieuwe, bijgestelde spinthoutberekening voor archeologisch/ historisch constructiehout dat dateert met Nederlandse en Duitse chronologieën (Jansma 2007). Bij eikenhout uit het Baltische gebied is het gemiddelde aantal spintringen iets lager dan in West Europa, $15 (+9/-6)$ (Wazny, 1990). Grove den, (*Pinus sylvestris*) heeft weliswaar ook duidelijk zichtbaar spinthout, maar doordat het aantal spinthoutringen onregelmatig is, is een schatting van de velddatum niet mogelijk. Fijnspar, (*Picea abies*) heeft geen spinthout. Uiteraard geeft een aanwezige wankant wel de precieze kapdatum van de boom.
- Wankant = Het geschatte aantal jaarringen tot de wankant, d.w.z. tot de laatstgevormde jaarring (direct onder de bast), nodig voor een absolute datering van de veldatum.

Veldatum =	De datum waarop de boom geveld is. Als er wankant aanwezig is, is er een absolute datering mogelijk. Als er spintringen aanwezig zijn, of zelfs alleen spintgrens, wordt de veldatum berekend door het aantal ontbrekende spintringen te berekenen. Als er bij een eik van 100 tot 200 jaar oud b.v. 4 spintringen gemeten zijn, is het geschatte aantal ontbrekende spintringen dus 16 ± 6 . Dit getal wordt bij de datering opgeteld. Als er geen spintringen meer op het monster aanwezig zijn, is het onbekend hoeveel <i>kernhoutringen</i> er nog ontbreken. De veldatum ligt dan een onbekend aantal jaren ná de datering van de laatste (jongste) ring + de schatting van het ontbrekende aantal spinthoutringen. Bij een boom, die 100 tot 200 jaar oud is, is de veldatum dus xxxx AD + 20 (± 6) + X.
n =	Totaal aantal jaarringen in het houtmonster.
x =	Geschat aantal missende ringen (kernhout en/of spinthout) tot de wankant.
%PV =	“Gleichlaufigkeit” (Duitse term) of “Percentage of Parallel Variation” (Engelse term); het percentage van de ringen in het onderzochte jaarringpatroon die aan de referentiechronologie identieke toe- en afnames van de breedte vertonen op de door de datering van het patroon aangegeven positie t.a.v. de referentiechronologie. De significantie van dit percentage is een functie van de lengte in jaren van het onderzochte jaarringpatroon en de referentie chronologie.
t =	De waarde die resulteert uit een Students t-test op de kruiscorrelatie die behoort bij de beste “match” tussen het onderzochte jaarringpatroon en de referentiechronologie.
P =	De kans (uitgedrukt als een fractie van 1) dat de gevonden waarde voor %PV per toeval optreedt, dus niet op een datering duidt.

Bijlage 4. Gebruikte referentiechronologieën

DENISA01	Nieder Sachsen, Duitsland (<i>Leuschner, B., n.p.</i>).
EUDELIM01	Hout toegepast in Limburg + Centraal-/Zuid-Duitsland (EU Contractnr. ENV4-CT95-0127).
NLDEVPKS	Chronologie uit zeven monsters van kapsporen uit de Polstraat 14, in Deventer (<i>Dirk J. de Vries met hulp van Weinand Bloemink, n.p.</i>).
NLNOMIDD	Hout toegepast in Noord- en Midden-Nederland (<i>Jansma, n.p.</i>).
NLSENO01	Hout toegepast in Nederland gedateerd met EUSENO01 (<i>Hanraets, E. 2006 n.p.</i>).

Bijlage 5. Literatuur

- Bråthen, A., 1982. *A tree-ring chronology from the western part of Sweden*. In: Hackens, T., Mejdahl, V. (Eds.), *Second Nordic Conference on the Application of Scientific Methods in Archaeology. Sapwood and a dating problem*, pp. 27–35. PACT 7(1).
- Hollstein, E., 1980. *Mitteleuropäische Eichenchronologie*. Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.
- Jansma, E., 1995. *Rememberings, The development and application of local and regional tree-ring chronologies of oak for the purposes of archaeological and historical research in the Netherlands*. Diss. UvA (Nederlandse Archeologische Rapporten 19), 150 pp.
- Jansma, E., 2007: *Datering, herkomst en bouwvolgorde van De Meern 4*. In: T. de Groot & J.-M.A.W. Morel (red.), 2007: *Het schip uit de Romeinse tijd De Meern 4 nabij boerderij de Balijs, Leidsche Rijn, gemeente Utrecht. Waardstellend onderzoek naar de kwaliteit van het schip en het conserverend vermogen van het bodemmilieu*. RACM.
- Wazny, T., 1990. *Aufbau und Anwendung der Dendrochronologie fuer Eichenholz in Polen*. Dissertatie Universiteit van Hamburg.

Bijlage 5: Schriftelijke bronnen over eigenaars en bewoners van Laet 119 en Laet 121

*Peter Bitter*¹⁰

Laet 119 (kadastraal B751 in 1832):

28-4-1609, ORA 140 fol.204: Huis en erf Zz Laet verkoop door Pieter Cornelisz bakker aan Jan Jacobsz papiermaker, westbelending Bouwen Teusz pottenbakker, oostbelending Gerrit Dircxs landmeter, met conditie dat achterhuis niet hoger mag getimmerd dan tegenwoordig, het 'affluifgen' tegen het huis van Gerrit Dircxs mag worden afgebroken voor de osendrop als hij dat wil, met vrije uitgang in de steeg van Bouwen Teusz. Prijs f.900. Geen aankomstitel.

20-4-1619, ORA 144 fol.136-137: Huis en erf Zz Laet verkoop door Jan Jacobsz lijndraaier aan Leendert Evertsz brandewijnkoper, belend Jan Cornelisz Ridder pottenbakker ten westen en Gerrit Dircxs Langedijk Landmeter ten oosten, met condities dat het achterhuis niet hoger mag getimmerd dan tegenwoordig, met vrije uitgang in de steeg van voornoemde Ridder, aankoop van 28-4-1609. Prijs f.1160 (?).

29-5-1620, ORA 144 fol.38: Huis en erf Zz Laet verkoop door Jan Jacobsz lijndraaier aan Leendert Evertsz brandewijnkoper, geregistreerd op 20-4-1619, 'verlijert' bij Witsge Rieuwerts de weduwe van Jan Jacobsz lijndraaier.

21-6-1632, ORA 148 fol.190 nr.164: oostbelending wed. Lenert Evertsz.

20-6-1640, ORA 151 fol.184 nr.112: oostbelending wed. Lenert Evertsz.

9-10-1660, ORA 158 fol.62 nr.136: verk 1/2 huis en erf door Arent Gerritsz Bos minderjarige zoon van Gerrit Cornelisz Bos uit Den Briel, die erfgenaam was van grootvader Leendert Evertsz Bos, aan neef Gerrit Gerritsz Bos die andere 1/2 al heeft. Aankomstitel 29-5-1620. Koper Gerrit Gerritsz heeft er al een Branderije op getimmerd.

14-7-1679, ORA 162 fol.90 nr.98: verkoop door Nicolaas Bosch (mede-erfgenaam van vader Gerrit Bosch) aan Sijbet Pietersz Speelder f.800; '...een huijs en erve binnen deser stede ... met den vrijen uijtgangh inde steeg ten oosten, voorts met de conditie dat de regenback van dit huijs soodanigh sal mogen blijven als die tegenwoordigh is, dat het achterhuijsje met hooger getimmerd mach worden als het nu staedt, ten fino(?) het licht staende inde sijdlmuur van coocken van het huis ten oosten daer door niet worden gehindert'.

10-12-1697, ORA 165 fol.161 nr.93: verkoop door Sibet Pietersz Speelder aan Francois Harke voor f.770.

12-5-1702, ORA 166 fol.157 nr.64: Verkoop huis en erf door Francois Harke aan Hendrik Hoogtwout voor f.250.

Verponding 1718, RAA SA 717: 1710 Hendrik Hoogtwout f.6.

19-10-1720, ORA 168 fol.110 nr.131: verkoop huis en erf (niet nagezocht)

Verponding 1730, VA795 Redres: Cornelis van Velsen, huis en erf met gemene steeg, zelf bewoond tax. f.70 (nieuwe verponding f.5.17); Verponding 1765 mr Emanuel Ras

¹⁰ Met dank aan Jan Klinkert voor hulp bij het lezen van enkele lastige tekstgedeelten. Informatie 18de eeuw overgenomen uit Historisch Kadaster Alkmaar (Van den Berg 1998)

Laat 121 (kadastraal B750 in 1832):¹¹

1564.05.28; ORA 309 fol.76v: oostbelending bij verkoop Joris pottenbakker.

[[Wellicht familie van buurman Frans Dircxs drie huizen ten westen, voor 1564 – 1576/1582: 1564.11.21; ORA 309 fol.84v-85: Frans Dircxs pottenbakker (eigenaar bij onderpand transactie), 1569.09.09; ORA 309 fol.186v: idem 1569.09.17; ORA 309 fol.187v-188: idem 1582.08.06; SA 1554 reg.463: transport, opgedragen 1576, door kinderen Frans Dircxsz pottenbakker, aan de burgemeesters, en door de stad afgebroken tbv een straat naar de Oude Vesten]]

[[Wellicht familie van Pieter Fransz, pottenbakker twee huizen ten westen 1576/1579 - 1623: 1576.09.18; ORA 310 fol.39v: westbelending verkoop wed. Dirckgen Dirxs 1579.05.26; ORA 310 fol.109v: Pieter Fransz pottenbakker, zelfbewoond huis onderpand transactie, 1579.05.11; ORA 310 fol.108-108v: Pieter Fransz oostbelend A964 (!), Frans Pietersz pottebakker 1618 door Maurits in vroedschap benoemd, begraven 6-9-1623 (Cox 2005, 86-87)]]

1564.08.23; ORA 309 fol.81v: oostbelending bij verkoop Joris pottenbakker.

1566.06.11; ORA 309 fol.81v: oostbelending bij verkoop Joris Fransz pottenbakker.

1569.07.30; ORA 309 fol.184v: oostbelending bij verkoop Joris Fransz pottenbakker.

1576.09.18; ORA 310 fol.39v: oostbelending bij verkoop wed. Joris Princen

1581.10.18; ORA 132 fol.40: oostbelending bij verkoop Jacob Eylertsz pottenbakker.

1584.03.14; ORA 132 fol.122v: oostbelending bij verkoop Jacob Ellertsz pottenbakker.

1585.05.23; ORA132 fol.161v-162: oostbelending bij verkoop Jacob Ellertsz pottenbakker.

1596.06.12; ORA314 fol.26-26v: oostbelending bij verkoop Bouwen NN pottenbakker

28-4-1609, ORA 140 fol.204: westbelending bij verkoop Bouwen Teusz pottenbakker

9-6-1617, ORA 142 fol.367: huis en erf met turfschuur en erf tot de sloot, door Jannetje Jans wed. Bouwen Teusz pottebakker aan Jan Cornelisz pottebakker, etc, met last van f.600

20-4-1619, ORA 144 fol.136-137: westbelending bij verkoop Jan Cornelisz Ridder pottenbakker.

1623.03.15; ORA144 fol.267-267v: oostbelending bij verkoop Jan Cornelisz pottenbakker.

21-6-1632, ORA 148 fol.190 nr.164: huis en erf tot de sloot met turfschuur en erf tot de sloot, met steeg aan oostzijde waar Lenerts Evertsz vrije uitgang in heeft, wed. Dirck Jansz heeft vrije toegang tot de regenwaterbak, door Jan Cornelisz Ridder aan Olbrants Jansz pottenbakker. f.3600 met last van f.600. Aank.9-6-1617

20-6-1640, ORA 151 fol.184 nr.112: huis en erf en turfschuur verk. Olbrant Jansz aan Jacob Baertsz

(terzijde: Jacob Baert pottenbakker is niet dezelfde als de Jacob Baert die in 1640-1642 thesaurier van Alkmaar was, vanaf 1645 vroedschap, schepen 1648-1652, vroedschap 1658-1667, overleden 17-10-1688 (Cox 2005, 73, 89, 60, 48, 89). Hij was korte tijd mede-eigenaar van een huis aan zuidzijde Laat, bij de Brillesteeg: 25-5-1657, ORA 157 fol.34-35 nr.80: verkoop van huis aan Zuidzijde

¹¹ Bronnen van 1564 – 1596 op basis van onderzoek door Willem van den Berg naar Laat 125, Kad.B748 in opdracht van monumentenzorg en archeologie gemeente Alkmaar, briefrapportage maart 1998.

Laat door kinderen van Jan van Helmont en Aechje Cornelisdr Baert en door Jacob Baert, erfgenamen van Pieter Baert, aan Aefje Cornelisdr Ceyfer voor f.4800)

Jacob woonde mogelijk niet op zijn bedrijf, getuige de verkoop: 25-10-1657, ORA 157 fol.182 nr.146: verkoop huis Noordzijde Oudegracht door Jacob Baert pottenbakker aan Andries Jansz pottenbakker (nota bene Andries zou later de pottenbakkerij kopen van Jacob, maar had blijkbaar eerder al elders een pottenbakkerij in de stad)

9-10-1660, ORA158 fol.62 nr.136: westbelending Jacob Baertzn pottenbakker

1-6-1668, ORA160 fol.132 nr.104: verkoop huis en erf met turfschuur door Grietje Hendricx wed. Jacob Baarts pottenbakker aan Andries Jansz pottenbakker een huis en erf strekkend achter tot de sloot, met de turfschuur, conditie steeg aan oostzijde toegankelijk als vrije uitgang voor huis ten oosten.

14-7-1679, ORA162 fol.90 nr.98: westbelending bij verkoopakte Andries Jansz van Dulcken. [[Waarschijnlijk familie van Jan Jansz van Dulcken, eigenaar van Laat 117 (B752-a-West) van 1644 tot 1679:

19-4-1644, ORA153 fol.246-247 nr.33: verkoop voor en binnenhuis met het erf aan Jan Jansz van Dulcken (aankomst 24-7-1637; niet nagezocht)

1679.05.17; ORA 162 fol.79v nr.72: verkoop door erfgenamen Jan Jansz van Dulcken en erfgenamen Lysbeth Miesdr aan Sybet Pietersz Speelder f.800]]

26-7-1680, ORA162 fol.138-139 nr.95: verkoop van huis met erf en pottenbakkerij door Andries Jansz pottenbakker aan Simon Jansz Barnebos voor f.1800. Aankomst 1-6-1668.

10-12-1697, ORA165 fol.161 nr.93: westbelending bij verkoopakte Abraham Pot.

5-2-1712, ORA167 fol.89 nr.12: verkoop huis en erf met pottenbakkerij door Michiel van der Pot en Jan Bijwaard, aan Laurens Peper, f.290.

Verponding 1718, RAA SA 717: 1713 Laurens Peper, 1724 Maarten Claver f.10.

23-2-1724, ORA168 fol.260 nr.43: verkoop huis en erf door erfgenamen Laurens Peper aan Maarten Jansz Klaver voor f.420.

Verponding 1730; VA797 Redres: Maarten Klaver, huis en erf met gemene steeg, verhuurd f.50 (nwe verp. f4.3).

26-1-1736, ORA170 fol.221-235 nrs.34-47: verkoop diverse percelen door erfgenamen van Maarten Jansz Klaver, o.a. dit huis.

1744.05.07, Coll Aanwinsten 197 Pers. Quot: Israel Meyer, vleeshouwer, dienstboden1 hw53 pacht600 omschr.n.t. pqtax.0 (uit HKA; Van den Berg 1998)

1752.08.11, SA 747 Lijst nieuwgetimmerde en vermeerderde gebouwen: mr. Emanuel Ras, nieuwe voorgevel, maar geen meerder rendement

Literatuur:

Cox, J.C.M., 2005: *De Heeren van Alkmaar. Regeerders en regenten, vroedschap en raad 1264-2005*, Alkmaar.

Berg, W.J. van den, 1998: *Historisch Kadaster Alkmaar, 1: 1700-1914*, Utrecht (cd-rom). Ook op www.archiefalkmaar.nl raadpleegbaar.

Catalogus Classificatiesysteem

Toelichting

De vondsten worden beschreven volgens het Classificatiesysteem voor Laat- en Postmiddeleeuws Keramiek en Glas (voorheen bekend als 'Deventer systeem'). De voorwerpen worden geïnterpreteerd met een code bestaand uit: een lettercode voor materiaal, een drielettercode voor hoofdvorm, een cijfer voor specifieke vormen.

De catalogusblokjes bestaan uit de volgende punten:

- 1a inventarisnummer
- 1b vondstomstandigheden
- 2 typecode
- 3 datering van het voorwerp
- 4a maten: breedte/hoogte
- 4b typebeschrijving
- 5a materiaalsoort
- 5b engobe/glazuur
- 5c decoratie
- 5d gebruikssporen
- 6a bodem details
- 6b oor/steel details
- 6c compleetheid
- 7 hoofdvorm/functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

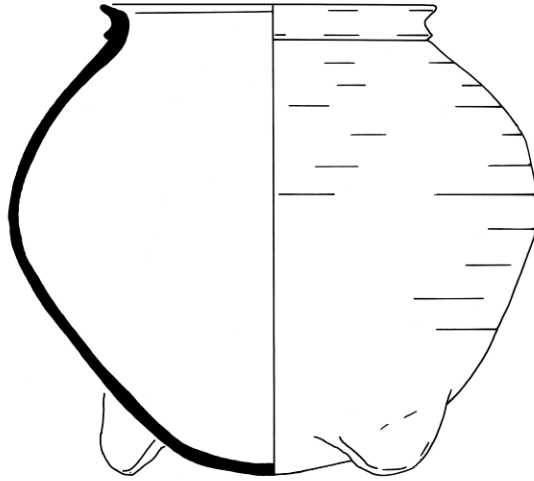
English introduction to the catalogue

The ceramics and glass finds are described with the aid of the Classification System for Late and Post Medieval Ceramics and Glass (formerly known as 'Deventer system'). The objects are categorized using a code consisting of: letter (s) for material group – three letters for main shape – a number for details in shape.

The object is a red earthenware ash-pot

The catalogue contains the following entries:

- 1a inventorynumber
- 1b find circumstances
- 2 typecode
- 3 date of the object
- 4a measures: width/height
- 4b type description
- 5a material
- 5b glaze and/or iron wash
- 5c decoration
- 5d traces of usage
- 6a details of foot
- 6b details of handle
- 6c completeness
- 7 main shape/function
- 8 production centre
- 9 literature

1

- 1a 09LAA1
- 1b aspot 3C.c bij haard (15de eeuw)
- 2 r-pot-69
- 3 1400-1500
- 4a 23,5 / 25 cm
- 4b bolle pot met hoge schouder, zonder hals met sikkelvormige rand, oorloos, op lobvoeten
- 5a rood aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d inwendig grijswitte asaanslag, door hitte grizig plekken uitwendig, bodem niet gesleten
- 6a drie gladde lobvoeten
- 6b
- 6c compleet
- 7 pot, aspot
- 8 Alkmaar
- 9